

Anu Korhonen

ÄKÄPUSSIN KESYTYS

Uuden ajan alun väkivaltaviihde sukupuolidiskurssina

Kulttuurilla on aina sukupuolirakenteensa. Tämä tarkoittaa sitä, että miesten ja naisten väliset suhteet määräytyvät ajan kulttuuristen määritteiden mukaisesti. Se tarkoittaa kuitenkin myös sitä, että kulttuurissa on aina sukupuolisesti määrittyneet toimijansa, jotka aktiivisesti tuottavat ja käyttävät kulttuurisia merkityksiä. Uuden ajan alun Englannissakin näitä toimijoita oli kahta sukupuolta. Esimoderni kulttuuri oli miesvaltaista, mutta naiset olivat silti oman elämänsä subjekteja. Kulttuurisia merkitysvarantoja käyttäessään, maailmaa ja itseään ymmärtäessään, sukupuolilla oli kuitenkin erilaiset lähtökohdat, erilaiset kulttuuriset tilat. Ehdotan tässä artikkelissa, että samoin kuin molemmat sukupuolet olivat toimijoita omassa kulttuurissaan, he myös lukivat ajan tekstejä ja ymmärsivät niitä eri lähtökohdista ja siksi eri tavoin. Silti molemmat näistä sukupuolitetuista ymmärtämistavoista olivat yhtä oikeita ja oikeutettuja. Kulttuuri sulki sisälleen molemmat tilat ja niiden mahdollistamat ajatustavat. Kulttuuri oli kommunikaatiota ja sopeutumista risteileviin ja ristiriitaisiinkin ymmärtämistapoihin, diskursseihin.

Artikkelini kohteena on ensi sijassa viihteellinen verbaalinen tai fyysinen väkivalta. Päälähteeni on ilmeisesti 1500-luvun puolivälistä peräisin oleva arkkiveisu nimeltä *A Merry Jest of a Shrewde and Curst Wife Lapped in Morel's Skin* – hauska tarina äkäisestä ja kirotusta vaimosta, jonka hänen miehensä kääräisi hevosennahkaan.¹ Arkkiveisun tarina on paljon kammottavampi kuin nimestä voisi äkkiä päätellä. Se on kertomus kidutuksesta ja kauhusta, moraalisisista opetuksista ja avioliiton oikeasta järjestyksestä. Pääosassa olevan pariskunnan keskinäisessä dynamiikassa vaimo on äkäpussi ja miehen on saatettava hänet kuriin ja herran nuhteeseen.

Wife Lapped in Morel's Skin aiheuttaa suoranaista pahoinvointia väkivalta-kuvauksensa tarkkuudessa ja karmaisevuudessa. Silti se on esimerkki to-poksesta, ajan kirjallisuudessa taajaan toistuvasta kuviosta. Miesten ja nais-ten väliset suhteet olivat uuden ajan alun kirjoittajien suosiossa, sillä patri-arkaalisen yhteiskuntaihanteen puitteissa sukupuolen ja perheen nähtiin ansaitsevan erityistä määrittelyä. Niin miehet kuin naisetkin piti opettaa ymmärtämään oikea roolinsa yhteiskunnassa. Ihanteen tasolla naisen rooli oli selkeä ja selvästi miehelle alisteinen. Monet kuitenkin kohtasivat tuon ihanteen käytäntöön soveltamisessa ongelmia, joita varsinkin vahvat nai-set aiheuttivat. Juuri tästä naisten uhasta kertoivat äkäpussitarinat. Äkäpus-sin kesytys ei siis ollut vain kirjallinen konventio vaan tietynlainen esitys todellisuudesta. Äkäpusseja oli olemassa, ja heistä puhuttiin paljon.

Väkivallassa nähtiin uuden ajan alussakin selvä viihteellinen aspekti. Oikeanlainen väkivalta nauratti. Joissakin väkivaltakertomuksissa pää-osassa olivat kauhuefektit, ja muutamissa tapauksissa nauru ja kauhu yhdistyivät. Erityisen selvästi näin kävi, jos väkivaltaisina esiintyivät nai-set ja miehistä tehtiin avuttomia uhreja.

Sisällöltään *Wife Lapped in Morel's Skin* on arkkiveisuksi melko epätavalli-nen, vaikka se onkin muodoltaan tavanomainen. Väkivallasta kertovia arkkiveisuja painettiin toki useita ja hauskat viisut olivat vielä tyypilli-sempiä, mutta tällä kertaa tarinan sisältö näyttää äärimmäiseltä. Juonenkul-jetus sopii hyvin *jestin* eli kaskun kaavaan, mutta normaalia 'punchlinea' jutusta on turha etsiä. Tragediastakaan ei ole kysymys, vaikka vaimon tulikoe voisi nykylukijalle sellaisena näyttäytyä. Voi syystä ajatella, että tarina uhmaa normaaleja genre-määrittelyjämme, mutta uuden ajan alun painettu kirjallisuus oli niin kokeilevaa ja monimuotoista, ettei selkeitä lajityyppejä ole järkevää edes etsiä. Mistä tämä kauhukertomus oikeas-taan puhui ja kenelle? Vastaaminen käy parhaiten tutustumalla ensin itse kertomukseen.

Tarina: mies, nainen ja hevosennahka

Wife Lapped in Morel's Skin on kuvaus nuoresta paikkaansa etsivästä avio-miehestä sekä ylpeästä ja uhmakkaasta vaimosta Joanista, joka avioon-mentyään joutuu uudelleenkoulutetuksi. Nuori vaimo on kasvanut per-heessä, jossa äidillä on ollut paljon valtaa, ja hän yrittää soveltaa samaa järjestystä omaankin avioliittoonsa. Uuden ajan alun kulttuurin normi-en mukaan tällainen asetelma oli kuitenkin väärä ja paheksuttava. Kun

tarinan vaimo on pahantuulinen ja yrittää hallita miestään, mies saa nopeasti tarpeekseen. Hän vannoo mieleensä, että hakkaa vaimonsa mustanpuhuvaksi ja opettaa tämän kerralla tottelevaiseksi, jos suunsoitto ja päällepäsmärointi ei ota loppuakseen. Kun mies sitten päätöksensä tehtyään tulee kotiin ja huutaa ruokaa pöytään, pahansisuihin vaimo haukkuu hänet ja toteaa, ettei illallista tai muutakaan huvitusta ole tarjolla.² Konflikti on valmis.

Ensin mies määrää palvelijansa tappamaan perheen vanhan hevosen Morelin, nylkemään sen ja suolaamaan sen nahan. Sitten hän komentaa palvelijat hakemaan koivunvitsoja. Niillä hän lupaa saada vaimonsa hyppimään ja tanssimaan. Tarkoituksena on saada vaimo tottelevaiseksi: vaimon tuli kumartaa miehensä haluille ja totella hänen pienintäkin käskyään, tai mies antaisi kuulua niin että veri roiskuisi.³

Kun aviomies uhkaa käydä vaimonsa kimppuun, tämä tappelee kuitenkin kiivaasti vastaan. Nainen kiroilee, kutsuu miestään huoranpenikaksi ja itseään perheenpääksi ja yltyy jopa käyttämään nyrkkejään. Ankaran taistelun tuoksinassa mies saa johdettua vaimonsa kellariin ja lukitsee oven. Siellä hän repii vaatteet vaimonsa yltä ja hakkaa tätä koivunvitsoilla verille kysyen yhä uudelleen, vieläkö vaimo aikoo mestaroida.⁴ Tämän kysymyksen ympärille kiertyy koko tarinan moraali: vaatimalla vastausta yhä uudelleen mies tarjoaa vaimolleen useita tilaisuuksia katumukseen ja oikean järjestyksen hyväksymiseen. Siihen vaimo ei kuitenkaan suostu, vaan haluaa itsekkäästi säilyttää avioliiton ohjakset käsissään.

Vaimo siis yhä uhmaa miestään, joten tämä jatkaa pahoinpitelyä, risuja molemmissa käsissään ja vaimo maassa maaten. Lopulta nainen kysyy hädissään huutaen, aikooko mies tappaa hänet ja rukoilee lopettamaan. Mies jatkaa opetusta vannaen, ettei lopeta kidutusta, kunnes vaimo yltä päältä verissään menettää tajuntansa. Tässä vaiheessa mies käärii tajuttoman vaimonsa suolattuun hevosennahkaan, ja vaimon kerrotaan heräävän suolan haavoissa tuottamaan kipuun. Mies vannoo pitävänsä vaimon itkemässä hevosennahkaan sidottuna lopun elämänsä, ellei tämä lupaa tehdä täyskäännöstä suhteessaan mieheensä. Vasta tässä vaiheessa kertoja toteaa vaimoparan rohkeuden alkavan pettää. Lopulta vaimo rukoilee armoa ja lupaa, ettei nuku silmästäkään ennen kuin taas saavuttaa miehensä rakkauden. Hän vannoo, ettei enää loukkaa miestään tai aiheuta tälle mielipahaa. Siis loppu hyvin, kaikki hyvin: vaimo palaa ruotuun, ja mies saa hallintaansa perheen johtajuuden.⁵

Jotta tarinan opetus tulisi esiin, perheen ihmissuhteet ja hierarkiat esite-

tään vielä varmuuden vuoksi myös ihanteellisessa valossa. Puolisot kutsuvat toisiaan rakkaikseen ja mies kantaa verisen vaimonsa hellästi vuoteeseen toipumaan. Vaimo paraneekin täysin ennalleen. Lopullinen sinetti onnettoman tilanteen raukeamiselle saadaan siitä, että vaimon vanhemmat kutsutaan pitoihin todistamaan vaimon kiltteyttä. Vaimon äiti kuitenkin kauhistuu ja haluaa kostaa pahoinpitelyn aviomiehelle. Syyttäessään miestä äiti saa kuitenkin kuulla kunniansa, sillä häntä uhataan samalla menetelmällä, ellei hänkin paranna tapojaan. Myös voimakas äitihahmo on saatava alistettua.⁶

Oliko aviomies toimissaan täysin oikeassa? Pienen vihjeen hänen toimiansa mahdollisesta kyseenalaisuudesta lukija saa arkkiveisun viimeisissä säkeissä kertojan pyytessä lukijaa antamaan anteeksi, jos mies pientä syntiä tekikin, kun tavoite kuitenkin oli niin oikea.⁷ Miten miehet lopulta vaimon pahoinpitelyn näkivät? Mihin miesten kulttuurissa tarina sijoittui ja miksi miehet sitä lukivat?

Mies: hegemoninen diskurssi

Äkäpussien kesyttämistä kuvaavat tarinat olivat yleisiä koko 1500- ja 1600-lukujen ajan. Ne eivät tietenkään syntyneet uuden ajan alussa, vaan perustuivat pitkän keston kuvastoon: esimerkiksi keskiajan mysteerinäytelmissä yksi suosituimmista kohtauksista oli ollut Nooan ja hänen äkäilevän ja juopottelevan vaimonsa riitely.⁸ Äkäpussitarinat olivat yleensä väkivaltaisista, sensaatiohakuista ja misogynisista. Muodoltaan ne voi tulkita populaarikulttuurin kentälle kuuluviksi, sillä kysymys on arkkiveisusta, kaskuista, puupiiirroksista ja näytelmistä. Tällaisen keveähkön materiaalin tarkoituksena oli ennen kaikkea viihdyttää lukijoita, eikä äkäpussi-ilmiötä pohdittu niissä erityisen syvämielteisesti. Naisvihamielinen vitaisilu kertoo pelosta, jota vahvat naiset herättivät. Kuten myöhempikin väkivaltaaviihde, se asetti kurituksen uhriksi kulttuurista järjestystä uhkaavan hahmon. Sekä miesten yksityinen maailma että patriarkaalinen maailmanjärjestys näytti olevan äkäpussien taholta vaarassa.⁹

Tarinoiden levinneisyydestä voimme päätellä ainakin sen, että julkaisuille oli markkinat ja suoranainen tilaus.¹⁰ Ne lomittuivat muihin naisvastaisiin populaaridiskursseihin kertomalla tietyistä väkivaltaa oikeuttavista naisellisista ominaisuuksista, ennen kaikkea vetoamalla naisten verbaaliseen rasittavuuteen ja valtapyrkimyksiin perheessä. On kuitenkin huomattava, että tällaiset kertomukset olivat jyrkässä ristiriidassa ajan moraali-

käsitysten kanssa. Väkivaltaa ei pidetty hyvänä tapana ratkaista ongelmia, varsinkaan avioliitossa. Niinpä ne voikin nähdä miehistä itsetuntoa pönkittävinä valtafantasioina, joilla ei välttämättä odotettukaan olevan suhdetta arkipäivän käytäntöihin. Suhde fantasian ja todellisuuden välille rakennettiin ideologisella tasolla: vaimon pahoinpitely ei ollut toivottavaa, mutta hänen alistamisensa muilla keinoin oli välttämätöntä.¹¹

Wife Lapped in Morel's Skinin tunnetuin rinnakkaistarina, William Shakespearen *Kuinka äkäpussi kesytetään* -näytelmä, toimiikin hiukan toisin painotuksin. Siinä varsinaista parisuhdeväkivaltaa ei juuri nähdä; ainoastaan vaimo Kate yrittää provosoituna lyödä miestänsä. Syyt, joiden takia kesyttämiseen ryhdytään, ovat kuitenkin kaikissa kesytystarinoissa täsmälleen samat. Niin Shakespearen Kate kuin muutkin äkäpussit ovat liian liukaskielisiä, ärhäköitä ja omanarvontuntoisia. Kate on myös nuori ja vastanainut, kuten *Wife Lapped in Morel's Skinin* Joankin, joten hän on otollisessa vaiheessa elämän totuuksien opettamista varten. Siinä missä *Wife Lapped in Morel's Skinissä* fyysinen väkivalta nähdään tehokkaaksi opettajaksi, Shakespeare esittää kesytyksen keinoiksi ruoan, unen, hellyyden ja vaatteiden eväämisen sekä naisen liikkumavapauden rajoittamisen.¹² Paikallaan pidättelevä, kiinni sitominen tai huoneeseen lukitseminen olivatkin näissä tarinoissa usein toistuvia elementtejä, joista suolattuun hevosennahkaan kietominen on jälleen äärimmäisin esimerkki.¹³ Nainen oli pidettävä paitsi sosiaalisesti myös fyysisesti oikealla paikallaan. Opasteksteissä ja saarnoissa kehoitettiin nimen omaan välttämään suoranaista väkivaltaa ja kesyttämään tottelemattomat vaimot turvautumalla miehen auktoriteetin manifestoimiseen älyllisen, seksuaalisen ja taloudellisen vallan avulla.¹⁴ Myös populaarilähteissä julkinen nöyryyttäminen, taloudelliseen kurjuuteen pakottaminen tai vaimon jättäminen saatettiin esittää kesyttämiskeinoiksi, samoin kuin naisen ruumiiseen muuten kuin väkivallan keinoin puuttuminen. Tällaisia keinoja tarjosi lääketiede ja siihen liittyvät uskomukset.¹⁵

Esimerkiksi Andrew Boorden *Scoggin's Jest* -kaskukokoelmassa kerrotaan mäkättävästä vaimosta, jonka kesytys tapahtui ensin sitomalla hänet, vaikka vaimo taistelikin vastaan kynsien ja potkien, ja kutsumalla sitten paikalle välskäri hoitamaan käsittelyn "lääketieteellinen" osuus. Lopullinen alistaminen tapahtui päästämällä vaimosta pahaa verta ulos eli iskemällä suonta käsivarresta, jalasta ja kielen alta. Nämä tietenkin olivat ne ruumiinosat, joilla vaimo oli tapellut miestänsä vastaan, eli lyönyt, potkinut ja nalkuttanut. Tälläkin kertaa rangaistus toimi: vaimo lu-

pasi olla miehelleen jatkossa mieliksi.¹⁶ Suoneniskennän ohella hoito-
menetelmiksi tarjottiin ajan viihteessä hiusten leikkaamista ja kielen kat-
kaisemista.¹⁷ Kaiken kaikkiaan voi väittää, että juuri ruumiilliset ran-
gaistukset koettiin naista parhaiten opettaviksi. Oli kyse sitten kiinni si-
tomisesta tai verenvuodatuksesta, ruumiiseen kajoaminen oli maskuliini-
nen tapa vastata naisen yleensä verbaaliseen uhkaavuuteen.

Populaariteksteissä haukkuminen ja nalkuttaminen koettiin aina mie-
hen arvovaltaa vähentäväksi. Esimerkiksi John Taylorin pseudonyymillä
Mary Make-peace kirjoittama *Divers Crab-tree Lectures* -teos koostuu lä-
hes kokonaan dialogeista, joissa eri ammatteja edustavat miehet saavat
kuulla kunniansa liukaskielisten vaimojensa uhreina. Miehet taas esite-
tään poikkeuksetta hyvätapaisina, järkevinä, rakastavina ja kärsivällisinä.
Lopussa ehdotetaan, miten tällaiset epäluonnolliset vaimot saisi opetettua
paremmille tavoille.¹⁸ Sama tulee esiin oikeustapauksissa, joissa puidaan
parisuhdeväkivaltaa: miehet mittasivat väkivaltaisuutensa oikeutusta aina
suhhteessa vaimon rikkomuksiin ja provokaatioon.¹⁹ Koominen popu-
laarikirjallisuus sijoitti kesytystilanteet mieluusti kotoiseen tilaan vaimon
ja miehen väliseksi yhteenotoiksi, eikä esittänyt vastaavia rangaistuksia
julkisesti saaneita henkilöitä huvittavina, vaikka väkivallalla kesyttäminen
ja nöyryyttämällä opettaminen oli mahdollista myös virallisissa yhteyk-
sissä. Naisen kesytystä edeltänyt rangaistava käytös taas saattoi kohdistua
ulkopuolisiinkin, sillä yhtäältä miehen tuli hallita vaimonsa sosiaalista
esiintymistä ja mainetta, ja toisaalta julkisesti riehuva nainen lisäsi koo-
mista vaikutelmaa.²⁰

Hevosennahassa koulittu vaimoparka oli paitsi *shrew*, äkäpussi, myös
scold, elämöitsijä, suunpieksijä, miehensä haukkuja ja vallanhaalija. Pa-
himmillaan *scolding* oli rikos, josta rangaistiin julkisella häväistyksellä,
yleensä jokeen upottamisella erityisen laitteen, *cucking-stoolin*, avulla.
Tällöin nainen oli koko naapurustonsa ongelma: hän elämöi kotonaan,
haukkui naapureitaan ja herätti yleistä pahennusta.²¹ Äkäpussin leima
saattoi siis merkitä paljon enemmänkin kuin vain naisellista kerkeäkieli-
syyttä tai itsevarmuutta. Vaikka tämäntyyppiset *scoldit* olivat populaarilä-
hteissä harvinaisia, kaskuissa ja arkkiveisuissa esiintyi kuitenkin usein
ulkopuolisia kuten palvelijoita, lääkäreitä, naapureita ja ystäviä, joiden
funktiona oli joko auttaa miestä tai osoittaa oikeaksi miehen huoli kun-
niansa puolesta. Tosielämän oikeustapauksissa taas sekä mies että vaimo
hankkivat todistajia, jotka jakoivat heidän oman käsityksensä tapahtu-
neesta, joten sielläkään sen enempiä nalkuttaminen kuin lyöminenkään

ei ollut yksityisasia. Kotipiiri ja julkinen sfääri sulautuivat tarinoissa siis lopulta yhteen: miehen aseman loukkaukset kotona vaikuttivat aina myös hänen julkiseen statukseensa. Tällä vaimon kesytyksen tarpeellisuutta myös pitkälti perusteltiin.

Selittäessään naiseen kohdistuvaa väkivaltaa miehet toistivat aina saman asian: väkivalta oli välttämätöntä, jotta naiset saatiin pidettyä aisoissa. *Wife Lapped in Morel's Skin*in tyyppisissä tarinoissa naisen itsepäisyyttä ja uhmakkuutta korostettiin lähes poikkeuksetta voimakkaasti, ja tilanne esitettiin ikään kuin miehellä ei olisi ollut muuta vaihtoehtoa kuin hakea vaimonsa henkivieveriin. Tässäkin kertomuksessa miehen sadististen toimien jatkuminen motivoitiin juuri sillä, että fyysisesti uhkaava vaimo oli patriarkaalisesta järjestyksen kannalta rikollinen ja vaati kurinpitoa. Naiset oli välttämätöntä pitää aisoissa, jotta niin yksittäisen talouden kuin koko yhteiskunnankin toiminta voitiin turvata. Ajan maskuliiniseen koodiin kuului välttämättä järjestyksen ylläpito.²² Samalla kun tätä vaatimusta korostettiin, annettiin kuitenkin miehille mahdollisuus ottaa se liiankin kirjaimellisesti. Esimerkiksi puritaanisten käytösoppaiden kirjoittajat olivat huolissaan miesten liiallisesta valmiudesta käydä vaimoihinsa käsiksi ja liian ankarasta kurista, johon he sortuivat. Liiallinen väkivalta ei ollut sallittua, vaikka oikeutettu kurittaminen olikin.²³

Wife Lapped in Morel's Skin oli fiktiivinen esimerkki tällaisesta tilanteesta, vaikka se naamioitiinkin huvittavaksi kaskuksi. Kuten oikeat aviomiehet oikeudessa, myös arkkiveisun aviomies perusteli väkivaltaista käytöstään kurinpidollisilla syillä esittääkseen itsensä järkevänä patriarkkana, joka ei sortunut häpeällisiin ylilyönteihin vaimonsa kohtelussa.²⁴ Vaimon syyllisyyttä, äkäpussiutta, korostettiin voimakkaasti. Näin esitettyä miehen syyllisyyttä väheni ja hänen oikeamielisyytensä tuli korostuneesti esiin. Aviomiehen kannalta väkivallassa oli kysymys dominanssin manifestoinnista. Hallitsevaa roolia vahvistettiin esittämällä ja todentamalla sitä erilaisissa tilanteissa. Valta oli performatiivista; se perustui tekoihin ja toimintamalleihin, jotka saivat ilmiänsä niin fiktiossa kuin arkielämässäkin. Väkivallalla pöyhistelemisen täytyi kuitenkin aina selittää roolien kääntymisen uhan seuraukseksi, eikä se saanut johtua miehen omista aivoituksista. Vihaisena ei saanut kurittaa, eikä ylpeydellä saanut olla sijaa vaimon kesyttämisessä.

Avioliitto oli yhteiskunnan sydäntä edustava malli: naisen ja miehen tuli sijoittua sen mukaisesti sijoilleen sosiaalisen ja poliittisen kulttuurin kaikilla tasoilla aina valtionhallintoa myöten. Patriarkaalinen kulttuuri

oli ennen kaikkea parisuhteeseen ja lasten ja vanhempien välisiin suhteisiin perustuva yhteiskuntamalli. Tässä kulttuurissa kunnia ja järjestys olivat avainsanoja, ja niiden avulla hahmotetun yhteiskunnallisen hierarkian rikkomiseen tuli suhtautua vakavasti. Sekä miestään vastaan nouseva nainen että ylettömän ankarasti vaimoonsa suhtautuva mies olivat patriarkaalisen ideaalin kannalta ongelmia. Tässä mielessä viihde ja politiikka käsittelivät täsmälleen samoja ongelmia.

Wife Lapped in Morel's Skin -balladissa suoranaisen fyysisen pahanolon tutkijalle aiheuttavaa tarkkaa väkivallan kuvausta kestää runomuodossa peräti 15 säkeistön, yhteensä reilusti yli sadan säkeen ajan. Paitsi kertomukseksi parisuhdeväkivallasta ja vaimon kesyttämisestä tarinan voi tulkita muutakin kautta. Linda Woodbridge on tuonut esiin kertomuksen pornografisuuden ja sadistisuuden, ja selittää sen suosiota seksuaalisella kiihottavuudella ja voyerismilla.²⁵ Naisten alistamisessa olikin aina kyse myös seksuaalisesta alistamisesta. *Wife Lapped in Morel's Skin*issä yksi vaimolta perätyistä tottelevaisuuden muodoista oli seksuaalinen alistuminen: mies vannoi, että vaimo vielä taipuisi vastustelematta tuottamaan hänelle nautintoa vuoteessa.²⁶ Vaimon vaatteiden repeytyminen mainitaan kertomuksessa erikseen ja hänen paljaalla ihollaan ja sen verisillä haavoilla hekumoidaan avoimesti. Ehkä tarinan voisi siis lukea verhottuna raiskausfantasiana. Vaimon vihjataan kieltäytyneen aviollisista velvollisuuksistaan, mikä oli yleisten normien mukaan väärin tehty. Aviomiehen ajateltiin tällöin olevan oikeutettu jonkinasteiseen pakottamiseen. Garthine Walkerin tutkimissa todellisissa raiskaustapauksissa tulee hyvin esiin miesten halun ymmärtäminen niin voittamattomaksi, että "rakkaus" ajoi heidät brutaaleihinkin tekoihin. Jopa naiset käsitteellistivät raiskaukset torjutun rakkauden ilmauksiksi, vaikkakin raakalaismaisiksi sellaisiksi.²⁷

Lisäksi uuden ajan alun miesten eroottisessa diskurssissa naisten vastustelu tulkittiin häveliäisyydeksi, jonka mies saattoi helposti voittaa. Naisten ajateltiin lopulta olevan seksuaalisesti kyltymättömiä, ja juuri tästä syystä heidän moraaliaan tuli niin tarkasti vahtia.²⁸ Esimerkiksi William Goddardin *Satirycall Dialogue* -teokseen sisältyvässä paljon kevyemmässä seksuaalisessa fantasiassa, jossa kolme sisarta hekumoi eroottisilla unillaan, nainen kertoo näytelleensä nukkuvaa antaakseen miehen tehdä mitä mieli ja toteaa naisten yleensäkin kätkevän seksuaalisen nälkäänsä torjuntaan ja vihaiseen ilmeeseen, koska sitä heiltä odotettiin.²⁹ Selkeämmin asia muotoillaan Goodcolon *Adultresses Funeral Day* -pamfletissa, jossa seksuaali-

sesti petollinen vaimo sidotaan sängynpylvääseen, riisutaan ja piiskataan. Frances Dolan on nähnyt tässä sadistisen, erotisoidun väkivaltarituaalin. Vaikka teksti piilottaakin kiihottamistarkoitustaan eksplisiittisen kuvauksen vähäisyyteen, se vihjaa kuitenkin väkivaltaisen aviomiehen raakuuden puolinaisesta hyväksymisestä.³⁰ Vasta syntymässä olevalla pornografialla ja väkivallalla oli keskinäinen suhde.³¹

Voidaan kuitenkin kysyä, oliko tällainen väkivalta todellakin hauskaa. Miksi kertomuksen nimessä esiintyy ilmaus 'merry jest', hauska kasku? Siinä ei ole koomisia elementtejä eikä yhtään koomista henkilöä. Vaimon hakkaamista sinänsä ei pidetty mitenkään hauskana eikä suotavana.³² Äkäpussin kesytystä kuvaavissa tarinoissa kuitenkin aina korostetaan miehen neuvokkuutta ja kekseliäisyyttä, varsinkin naiseen kohdistuvien kidutuskeinojen mielikuvituksellisuutta. Suolattuun hevosennahkaan kääriminen oli tietenkin yllättävä ja erikoinen keksintö. Koska äkäpussitkin esitettiin neuvokkaina, saatettiin ajatella, että hekin sydämessään arvostivat miehensä reippaita otteita. John Taylorin lähes yhtä väkivaltaisessa kesytyskertomuksessa vaimon todetaan myöhemmin tunnustaneen, että hän salaa ihaili voimakasta ja kekseliästä miestänsä, joka ankaran pahoinpitelyn ohella piilotti hänen vaatteensa, lukitsi hänet kotiinsa, uhkasi heittää portaita alas, juotti kiehuvan kuumaa vettä ja pakotti orjamaiseen työnteekoon.³³ Sukupuolten taistelussa ihailtiin vastapuolen sotaisia strategioita kuin ne olisivat olleet erikoisen taitavasti kerrottuja kaskuja, ja lukijoiden oletettiin nauttivan äkäpussitradition varioimisessa osoitetusta näppäryydestä.

Samalla tällaisella otsikolla pyrittiin edistämään myyntiä, sillä hupaisat tarinat kiinnostivat ostavaa yleisöä. Ehkäpä ilmaisulla 'merry jest' oli myös piilomerkityksiä, joita meidän kulttuurimme ei enää saavuta, vaikkapa jo mainitun eroottisen kiihotuksen alueella. On joka tapauksessa oletettavaa, ettei tarina naurattanut kaikkia 1500-luvullakaan.³⁴ Syitä brutaalisuuden vitsikkyyteen on ehkä vaikea löytää, mutta on huomattava, että uuden ajan alussakin rajuimmat jutut esitettiin voimakkaan fiktiivisinä. Väkivalta ikään kuin marginalisoitiin fiktion maailmassa tapahtuvaksi. Uhrin kohtalo ei saanut herättää sympatiaa, vaan sen tuli herättää vahingoniltoa. Usein kysymyksessä on myös järjestyksen palauttaminen, jossa naiset ja miehet omaksuvat omat oikeat roolinsa. Ehkä ratkaisua tulisiikin etsiä tarinan lopusta: vaimon vetoaminen miehensä rakkauteen ja lupaus tapojen parantamisesta tavallaan mitätöi keinot, joilla tähän tavoitteeseen päästiin. Vaimon kerrotaan myös parantuvan täysin sekä hen-

kisesti että fyysisesti: hänen valkeaan ruumiiseensa ei jää yhtäkään jälkeä.

Kannattaa muistaa, että uuden ajan alun huumorissa oletettiin yleisemminkin naurajan sympatioiden olevan voittajan, ei uhrin puolella. Peter Burke on kutsunut uuden ajan alkua metkujen ja petkutuksen kulttuuriksi, koska julmatkin käytännön pilat olivat suosittuja. Niitä ei ymmärretty uhkaaviksi vaan ennemminkin arjen teatteriksi, speaktaakkelimaisuudeksi. *Wife Lapped in Morel's Skinin* voi lukea rajuksi käytännön pilaksi, joka on toki jossain määrin pelottava mutta kuitenkin linjassa ajan väkivaltaisen huumorin kanssa.³⁵ Kun väkivaltaa ei kuitenkaan täysin suvaittu, viihteessä kauhuun liitetyllä huumorilla pyrittiin vesittämään väkivalta-kielteisten normien vaikutusta. Ehkä *Wife Lapped in Morel's Skinin* oli 'merry jest' myös siksi, että viittaamalla tarinan mahdolliseen huvittavuuteen voitiin hälventää aviomiehen raakuuden liiallisuutta. Jos tarinaan ei olisi sisältynyt viittausta huumoriin, miehen toimintaa olisi voinut pitää kerrassaan moraalittomana.

Naurua historiallisesti tutkittaessa on useimmiten kiinnitetty huomiota komediaan ja kaskuihin, siis suhteellisen viattomaan ja usein älylliseen nauruun. Naurun ja pelon tai kauhun suhteisiin sen sijaan ei kulttuurintutkimuksessa ole juuri haluttu koskea. Silti nauru usein liittyy juuri ihmisyyden vastenmielisimpiin puoliin. Väkivalta, varsinkin seksuaalinen väkivalta, on tästä hyvä esimerkki. Nauruun kuuluu aina myös myötätunnon evääminen uhrilta: oli naurun kohteena sitten aivoton narri tai kidutettu nainen, uhrin tuli olla niin paljon miestä alempana, ettei myötätunto päässyt lyömään epäilyn kiilaa lukijan tulkintaan. Tästä löytyykin avain viihteellisessä väkivallassa esiintyvän naurun käsittämättömyyden purkamiseen: emme enää voi nauraa kidutetulle naiselle vain hänen naiseutensa tähden, mutta jos hän on tämän lisäksi terroristi ja poliittisen pahan puolella, aikamme jamesbondit voivat uhrata hänet naurun alttarille. Kun mies siis uuden ajan alussa luki viihteellistä väkivalta-kertomusta, hän samalla ylensi itsensä myötätunnon ulottumattomiin. Hänen täytyi hyväksyä ja sisäistää kulttuurinen ylemmyytensä ja patriarkaalinen maailmanjärjestyksensä, jotta hän saattoi nähdä uhmakkaan naisen olevan pahan puolella.

Uuden ajan alun populaarikulttuurissa tyypillisin "poliittinen paha" oli liian ylpeä nainen. Puupiiirroksissa miestään kurittava vaimo oli tavallinen näky. Vaimoaa lyöviä miehiä kuvalähteissä ei näy lainkaan. Ylösalaisin käännetyn perheideaalin kuvissa anovannäköinen mies istuu puun

juurella, ovensuussa tai peräkammarissa pelottavan vaimon heiluttaessa uhkaavasti suurta kauhaa. Naisten verbaalinen tykitys on teksteissä fyysistä väkivaltaa yleisempää, kun taas kuvalähteissä, joissa sanailua ei ole helppoa esittää, turvaudutaan fyysisempiin keinoihin. Näissä kuvissa ei suinkaan saateta naurunalaiseksi ainoastaan naista, vaan myös – ja ehkä erityisesti – alistuvaa miestä. Nämä kuvat kuuluvatkin ylösalaisin käännetyn maailman traditioon, didaktisten kuvien ja kertomusten perinteeseen, jossa satirisoitiin normeista poikkeamista ja tuotiin esiin sen vaarallisuus. Suurin rikkomus, joka näissä kuvissa on tapahtunut, on miehen luopuminen Jumalan sanelemasta miehen mallista, luomakunnan kruunun roolista. Mies ei saanut luovuttaa valtaansa naiselle. Hän oli perheen ja naisen pää. Talo, jossa nainen oli vallassa, oli onneton talo.³⁶

Miestä alentavia tilanteita löytyy myös kaskuista. Thomas Blaguen koelmassa eräällä miehekkään voimakkaalla naisella on aviokumppaninaan höpsö pelkurimies, joka ei osannut huolehtia kanoista naisen ollessa kaupungilla. Nainen huomasi kotiin palatessaan haukan syöneen yhden hänen tipusistaan, mistä hyvästä hän hakkasi miehensä perusteellisesti. Pian kuitenkin haukka palasi ja söi vaimon poissa ollessa kaikki perheen kanat. Ensimmäisestä rökityksestä pelästynyt mies joi lasillisen rotanmyrkyä, koska ajatteli paremmaksi kuolla kuin kohdata vaimon raivo toiseen kertaan. Kun vaimo tuli takaisin, hän sieppasi kepin käteensä ja uhkasi miestänsä. Henkitoreissaan mies totesi syöneensä jo myrkyä ja kuolevansa pian pois, ja pyysi, ettei häntä viime hetkellään enää hakattaisi. Vaimo herkesi nauramaan ja antoi anteeksi miehelleen, joka vaikkakaan ei osannut huolehtia kanoista, oli muuten hänelle hyvin mieleinen.³⁷ Tarina ei kerro jäikö mies henkiin, mutta näin voisi ehkä olettaa.

Arkkiveisuissa, joissa oli kaskuja enemmän tilaa motivoida tapahtumia ja kertoa taustoja, perheriidat alkoivat yleensä naisten jäkättyksestä. Mies kyllä närkästyí arvostelusta ja opastuksesta, mutta silti usein kerrotaan juuri naisen ryhtyneen väkivaltaan. Laulujen ja kaskujen vaimot kynsivät, purivat ja potkivat miestänsä ja miehet pelkäsivät heitä niin että kastelivat housunsa.³⁸ Tällainen mies ei ansainnut edes tulla kutsutuksi mieheksi. Samalla kun misogyyiset tarinat viestivät miehille naisten aiheuttamasta uhasta tai naisten huvittavuudesta, ne ennen kaikkea varoittivat miehiä joutumasta naurunalaisiksi. Kaikissa äkäpussitarinoissa muhii pinnan alla miehen naurettavaksi joutumisen pelko. Kun miehet lukivat *Wife Lapped in Morel's Skin* -balladia, he tunnistivat aviomiehen pulman. Hän ryhtyi vaimonsa kiduttamiseen jouduttuaan yhteisössään sosiaaliseen

umpikujaan: ellei hän saisi vaimoaan kuriin, hän joutuisi juorujen ja jopa mahdollisen julkisen häväistyksen kohteeksi ja menettäisi kunniansa ja asemansa. Kumpi siis oli uuden ajan alun kulttuurissa pahempaa – se, että vaimo hallitsi miestänsä, vai se, että naapurit nauroivat säälimättä alistuvalle miehelle? Molempia sopi pelätä. Tietenkin nämä tilanteen eri puolet sitoutuivat toisiinsa, eikä niitä yleensä ollut edes mahdollista erottaa toisistaan.

Voi kuitenkin kysyä, pelkäsivätkö miehet todellakin vaimojensa väkivaltaista käyttäytymistä tai valtaannousua niin paljon, että sitä lievittämään tarvittiin kokonainen vuosisatoja jatkuva kulttuurinen kuvasto. Miehet joutuivat vaimojensa väkivallan kohteeksi lopulta vain harvoin.³⁹ Mikäli naisten herättämästä levottomuudesta oli kysymys, kannattaisi varmaankin osoittaa siihen suuntaan, että miehet tosiasiaassa tunnustivat naisten pätevyys- ja tiettyjen toimien hoitamisessa. Ongelma olisi siis ollut siinä, miten miehet määrittelivät naiset joksikin sellaiseksi, mitä naiset eivät olleet, eli heikoiksi, neuvottomiksi, epäitsenäisiksi, ajattelukyvyttömiksi. Pelkoa naisten suoranaisesti dominoimasta yhteiskunnasta taas on vaikeampi liittää uuden ajan alun miesten kulttuuriin.

Yksittäisten naisten, käytännössä useimmiten oman vaimon, pelkääminen taas näyttää uskottavammalta. 1500- ja 1600-lukujen populaarikulttuuriin kuuluivat olennaisena osana *charivarit*, rangaistuskulkueet, joissa yhteisön normeja rikkoneita ihmisiä pilkattiin ja pilkan avulla ojennettiin.⁴⁰ Englannissa näiden pilkkaratsastusten kohteena oli usein aviopari, jossa nainen oli käyttäytynyt väkivaltaisesti miestänsä kohtaan. Yhteisön paheksunta kohdistui maskuliinisen auktoriteetin rikkomiseen ja sukupuoliroolien nurinpäin kääntämiseen, mutta on tärkeää havaita, että kulkueissa naurettiin sekä miehille että naisille. Itse asiassa voi ajatella, että häpeärituaaleissa osoitettiin ongelmaksi ennemmin heikko mies kuin itsetietoinen nainen. Näin huolestuttavaksi nouseekin jälleen se, että nainen pyrki omaksumaan johtavan aseman, eikä niinkään väkivalta sinänsä. *Charivareissa* pilkattavaa pariskuntaa esittivät naapurit tai muut sopivat ihmiset, jotka sitten julkisesti kävivät läpi myös tapahtumia, joiden takia kulkue järjestettiin.⁴¹ Kun tilanteet tulivat näin teatraalisesti tyyliteltyiksi, kulkuetta katsovalle tai niihin osallistuvalle *charivarin* kohtaukset rinnastuivat muuhun miehenpieksentäkuvastoon, esimerkiksi puupiiroksiin ja balladeihin.

Yhden rinnakkaisilmiön tarjoavat vielä murhaballadit, joissa kerrottiin aviomiehensä tappaneista naisista. Tämäntyyppisten arkkiveisujen mää-

rä on huomattava verrattuna todellisten murhaajattarien määrään ja ker-
too jälleen kulttuurisesta epäluulosta.⁴² Kirilka Stavreva onkin nähnyt näis-
sä tarinoissa kaksi ideologista strategiaa, joilla käsiteltiin naisten uhkaa-
vuutta. Ensiksi niillä pyrittiin luomaan kuva naisten uhmakkuuden krimi-
naalisuudesta. Näin ne sekä lietsoivat että helpottivat naisten kurittomuus-
den pelkoa. Toiseksi ne tarjoilivat kuvaa naisten rikollisuudesta tunnistetta-
vassa muodossa ja arkipäiväistivät miesten murhatuksi tulemisen pelkoa.⁴³
Verbaalisesti uhakas nainen esitettiin taipuvaisena myös väkivaltaan, ja
väkivaltainen nainen valmiina jopa murhaan. Niinpä hänen suitsimisensa
tuli entistä tärkeämmäksi. Kun naisten odotettiin olevan hiljaisia ja kilt-
tejä, heidän rikkomuksensa saivat lisäpainoa ja nostivat kertomusten
kauhukerrointa. Naisten pyrkimykset yksinkertaistettiin, kuten viihdekir-
jallisuudessa yleensäkin on tapana. Liioitteluhan on tuttu huumorin kei-
no: mitä äärimmäisempi esimerkki niskoittelevasta vaimosta ja nöyrästi
iskuihin alistuvasta miehestä esitettiin, sitä helpompi sille oli nauraa.

Ei kuitenkaan ole syytä olettaa, etteikö näiden kuvien takana olisi myös
todellista levottomuutta sukupuolten välisestä tasapainosta. Naisia pi-
dettiin arvaamattomina, järjettöminä ja tunnekylläisinä. Koska he olivat
heikompia hillitsemään itseään ja päästivät suustaan mitä sattui, he lan-
kesivat provosoimaan aviomiehiään.⁴⁴ Naiset myös todellakin tappeli-
vat, sekä keskenään että miestensä kanssa. Tällaiset naiset herättivät pel-
koa. Heidän valmiutensa käyttää fyysisiä keinoja teki jo heidän ruumiis-
taankin poikkeavan, sillä kunnon naisen ajateltiin vieroksuvan liiallista
ruumiillista toimintaa. Koska naisen ominaispiirteenä pidettiin lempeyttä,
väkivaltaisiksi heittäytyivät vain kunniattomat, eripuraiset, kapinalliset
naiset.⁴⁵ Konkreettisella toiminnallaan he asettivat tavan takaa kyseen-
alaiseksi miesten propagoiman ajatuksen naisten heikkoudesta ja ymmärtä-
mättömyydestä. Kaskujen ja huvittavien puupiirosten syy ei siis ollut
yksinomaan naurun herättäminen; nauru tietenkin sitoutuu aina kulttuu-
riseen tilanteeseensa. Jollei se herätä vastaanottajassa tunnistamista, kult-
tuurisen kontekstin ymmärtämistä, ei se myöskään naurata. Niinpä kapi-
noivat naisetkin ymmärrettiin naisten todellisen käyttäytymisen kautta.

Eri kysymys sitten on se, mikä tällaisten kuvien suggestiivinen voima
oli. Samoin kuin voimme kysyä, miten televisioväkivalta vaikuttaa mei-
dän aikamme nuoriin, voimme myös kysyä, miten suuri henkinen voima
oli naisvastaisilla, väkivallalla herkuttelevilla teksteillä ja tarinoilla. Vastaus-
ta ei kuitenkaan ole helppo esittää. Perimmältään koko äkäpussien kesyttä-
mistä kuvaava materiaali pyrki viestittämään siitä, että miehen tuli säilyt-

tää ehdoton auktoriteetti vaimonsa ylitse keinolla millä hyvänsä. Se myös muistutti, että äkäpussin itsevarmuus oli väliaikaista ja voitettavissa, jos ei muuten, niin väkivalloin.⁴⁶ Tässäkin väkivalta näyttäytyy speaktaakkeлина: se on voimannäyttöä, sukupuolitetun valtahierarkian demonstrointia.

Kaikki kesytystarinat eivät tietenkään olleet yhtä väkivaltaisia kuin Morelhevosen nahkaan käärityn vaimon tarina. Erilaisiin naisiin tehosivat erilaiset keinot, ja jotkut saattoivat tyyntyä hyväksi vaimoksi vain miehen ryhdyttyä soittamaan säkkipilliä, kuten Thomas Blague kaskussaan kerroi. Hänen mukaansa hävyttömät naiset voi hurmata mieleisikseen monella tavalla, eikä vain sillä ensimmäiseksi mieleen tulevallla.⁴⁷ Joskus sama kirjailija, kuten esimerkiksi John Taylor the Waterpoet, saattoi osoittaa tekstinsä väliin mies-, väliin naispuoliselle lukijakunnalle, ja muuttaa väkivallan suuntaa olettamansa yleisön mukaan. Taylor julkaisi ensin kaksi teosta, joissa naurettiin äkäpussivaimonsa kesyttävälle miehille, sitten pseudonyymeillä Mary Tattle-well ja Joan Hit-him-home *Women's Sharpe Revengen*, joka toimi vastauksena hänen edellisille teoksilleen.⁴⁸

Turkijan kannattaa kuitenkin olla varuillaan tällaisten todisteiden edessä. Kun silmitön väkivalta ei 1600-luvulla enää kaikkia miellyttänyt, vähentämällä tarinoista kidutusta ja kauhuefektejä miesvalta voitiin tehdä helpommin nieltäväksi ja ymmärrettävämmäksi. Kuten jo totesin, esimerkiksi Shakespearen Petruccio käyttää vaimoaan vastaan *Kuinka äkäpussi kesytetään* -näytelmässä kaikkia muita keinoja kuin nyrkkejään. Katea uhkaillaan, pelotellaan, häpäistään, häntä maanitellaan, käsketään ja pidätellään paikallaan pitkän aikaa. Tämä ei ollut uuden ajan alun kulttuurissa väkivaltaa, vaan oikeutettua opettamista. Toivottu tulos on sama kuin väkivaltamässäilyissä: Kate sisäistää käskijänsä toiveet. Koska hän ymmärtää itse aiheuttaneensa uhrin asemansa, hän näkee kurituksen oikeutettuna. Päättäessään parantaa tapansa hän samalla luopuu uhrin roolistaan. Hänen tulevaisuutensa koostuu miehen palvelemisesta ja hänen kaikkien toiveidensa täyttämisestä, ja mikä tärkeintä, Katen osoitetaan ymmärtävän, että tämä on hänen omaksi parhaakseen ja naisen oikea osa. Miehet eivät siis kouluttaneet vaimoistaan passiivisia, vaan pyrkivät luomaan aktiivisesti heidän toiveisiinsa reagoivia palvelevia naisia.⁴⁹ Sama pyrkimys näkyy myös *Wife Lapped in Morel's Skinin* Joania koskevissa loppupäätelmissä.

Emily Detmer onkin *Äkäpussi*-analyysissään osoittanut, miten kontekstualisoimalla psykologinen väkivalta patriarkaaliseen hyväntahtoisuuteen

miesvalta osoitettiin oikeutetuksi ja luonnolliseksi osaksi sekä naisten että miesten maailmaa. Frances Dolania seuraten voi todeta, ettei paheksutunkaan väkivallan vaihtoehdoksi koettu väkivallattomuutta. Pikemminkin kaikkia tyydyttävä loppuratkaisu väkivallan ongelmaan oli salakavalampien painostuskeinojen käyttöönotto, oveluus ennemmin kuin voima.⁵⁰ *Wife Lapped in Morel's Skin* opettaa, millaista väkivaltainen alistaminen pahimmillaan saattoi olla, ja samalla se tekee muunlaiset painostuskeinot sallittaviksi. Henkinen kesyttäminen tulee ymmärrettäväksi, hyväksyttäväksi, kontekstualisoimalla naturalisoiduksi.

Tämä pätee edelleen siihen, miten me katsomme Shakespearen näytelmää. Jos haluamme ymmärtää alistamisen mekanismeja, meidän on myös kysyttävä, mitä ei kyseenalaisteta ja mitä pidetään normaalina. Petruccion näkeminen tavalliseen tapaan romanttisena sankarina, joka vastoinikäymisten kautta taistelee itselleen voiton eli morsiamensa rakkauden ja kunnioituksen, on mahdollista vain, jos ajatellaan, että äkäpussin kesyttäminen on tarpeellista. Se edellyttää sitä, että nainen asetetaan myös meidän mielessämme miehelle alistaiseksi. Uuden ajan alun patriarkaalisen ajattelun mukaan äkäpussit tuli tuhota. Naisen omavaltainen ääni tuli hiljentää. Erona Morel-hevososen nahkaan käärityn vaimon tapaukseen on vain alistamisen muoto. Jos ajattelemme toisin, kesyttäminen ei olekaan huvittavaa.

Nainen: vastanarratiivin mahdollisuus

Olivatko äkäpussitarinoiden lukijat sitten vain miehiä? Eivät toki olleet. Myös naiset nauroivat samoille kaskuille. Emme voi tietää, miten naiset suhtautuivat niin äärimmäisiin kertomuksiin kuin mitä hevosennahkaan kääritty vaimo edustaa. Ei ole kuitenkaan syytä olettaa, että naiset eivät olisi lainkaan nauraneet väkivallalle – yhtään sen enempiä kuin on syytä olettaa, etteivät naiset kävisi katsomassa oman aikamme väkivaltaisia viihde-elokuvia. Ei tietenkään ole syytä myöskään olettaa, että kaikki naiset tai kaikki miehet olisivat suhtautuneet samalla tavoin. Olisiko kuitenkin mahdollista löytää tulkintatapoja, jotka avaisivat edellä esitettyjä tarinamalleja erityisesti naislukijoiden maailman kannalta? Mitä naiset näistä kertomuksista tunnistivat? Sara Mendelsonin ja Patricia Crawfordin ehdotuksen tapaan pyrin lukemaan näitä tarinoita seuraavassa "vastavirtaan", ohi niiden ilmeisimmän tarkoituksen.⁵¹

Äkäpusseja kuvaavissa jutuissa naisten väkivalta esitetään epäjärjestyksen,

miehen taas järjestyksen luojana.⁵² Lukijan siis oletetaan tekevän eron naisten aloitteellisen, kaoottiseen käänteisyyteen tähtäävän äkäilyn ja miesten oikeaa järjestystä palauttavan aggression välille. Mutta entä jos tätä eroa ei tehtykään? Naishahmojen keskustellessa populaarilähteissä keskenään he esittivät omat kiukunpuuskansa aviomiehen käytöksen aiheuttamiksi oikeutetuiksi reaktioiksi. Patriarkaalisen kulttuurin ideologian mukaan tämän ei pitänyt olla mahdollista, koska nainen ei voinut asettua miehensä yläpuolelle. Naiset kuitenkin syylistyivät siihen tavan takaa. On aivan mahdollista, että nainen *Wife Lapped in Morel's Skinä* lukiessaankin etsi naisen käytökseen järkeviä syitä eikä nielaissut miehen esittämiä itsestäänselvyyksiä pohtimatta asian toista puolta.

Naiset syyttivät populaariteksteissä miehiään saamattomuudesta, laiskuudesta, tuhlaavaisuudesta ja taloudellisista vaikeuksista. Syyt miehen uhmaamiseen olivat yllättävänkin käytännöllisiä.⁵³ Naiset eivät suinkaan aina olleet etsimässä omaa etuaan, vaan kiukuttelivat miehilleen, koska nämä eivät pystyneet tarjoamaan heille mahdollisuuksia huolehtia lapsista, palvelijoista ja talonpidosta. Mies saattoi juopotella, harrastaa uhkapeliä, juosta vieraissa, istua kapakassa tai olla väkivaltainen. Naiset näyttivät korostaneen voimakkaasti juuri niitä tehtäviä, joita yhteiskunta heille määräsi. Kun he hyökkäsivät miestensä kimppuun, he eivät pyrkineetkään anastamaan miehen asemaa vaan pakottamaan tämän hoitamaan oman leiviskänsä. Äkäpussien pyrkimyksenä saattoikin olla perheen ja aviosuhteen edesauttaminen, vaikka heidän tapansa tarttua asiaan koettiin epäilyttäväksi. Kysymys olisi siis arjen toimista, ei niinkään poliittisesta dominanssista kuten miehet asian näkivät. Naiset eivät välttämättä etsineet valtaa vain miehensä vaan myös oman arkisen tehtäväkenttänsä ylitse. Se, että tämä naisellinen arkinen tehtäväkenttä nähtiin ja nähdään miehen sfääriä alempana, on tietenkin kulttuurinen sopimus.

Toki kysymys oli myös vallasta ja sukupuolipolitiikasta. Naisten yritys dominoida käsitteellistettiin uuden ajan alun ammatillis-taloudellisen peruskuvion eli mestarin ja oppipojan suhteen kautta. Naisten tavoitteena oli *mastery*, mestaruus, ja naisen ja miehen välinen suhde esiintyi analogisena isännän ja palvelijan, opettajan ja oppilaan tai oppipojan ja mestarin suhteelle. Olennaista oli, että tämä suhde kääntyi äkäpussien tapauksessa pääläelleen: alempi pyrki opettamaan ylemmää. Opettamisesta ja ojentamisestahan äkäpussien kiivailussa oli kysymys. Toisaalta *masteryn* voi jälleen ymmärtää myös taidoksi ja tehtävien hallinnaksi, eivätkä naiset välttämättä pyrkineet hallitsemaan miesten tehtäviä talou-

dessa vaan omiaan.

Uuden ajan alun yhteiskunta oli ehdottoman hierarkiahakuinen. Perheen ja talouden sukupuolitetut tehtävät eivät suinkaan olleet tasa-arvoisia, vaan miesten tehtävät ymmärrettiin olennaisesti korkeampiarvoisiksi. Naisten valtapyrkimykset saatettiin esittää naurettavina juuri siksi, että ne sijoittuivat sosiaaliseen ja toiminnalliseen hierarkiaan. Kun hierarkia oli ehdotonta ja käsitykset siitä yhteisesti jaettuina, tuli mahdolliseksi nähdä tämän hierarkian käännökset huvittavina. Äkäpusseista tuli satiirin aiheita. Mutta kuinka tämä satiiri oikein tulisi ymmärtää?

Äkäpussitarinoiden alkupuoli, jossa nainen pyrkii niskan päälle, muistuttaa kovasti uuden ajan alun suosittua *women on top* -kuvastoa. Muun muassa Natalie Davisin tutkimat dominoivia naisia esittäneet kuvat ja tarinat eivät kuitenkaan aina sisältäneet kesytystarinoiden selkeää loppuopetusta, jossa naisen paha käytös saa palkkansa.⁵⁴ Silti näitä tarinoita varmasti luettiin rinnan: molemmissa oli kysymys naisten valtapyrkimyksistä, joita patriarkaalinen kulttuuri ei voinut hyväksyä. Kertomusten avulla pyrittiin tietenkin vahvistamaan ilmiön paheksuntaa. Davis on kuitenkin esittänyt niskan päällä olevien naisten tulkitsemisesta urauurtavan huomion, jonka mukaan ne eivät aina onnistuneetkaan osoittamaan naisen paikallaan pitämisen tarpeellisuutta. Ne saattoivatkin vihjata yrityksiin nähdä yhteiskunnallinen vallanjako uudessa valossa. Samalla huvittavat kiivaat naiset saattoivat tarjota vapauttavan kuvan väliaikaisesta totunnaisen hierarkian rikkomisesta.⁵⁵

Vaikka *Wife Lapped in Morel's Skinissä* ja sen rinnakkaistarinoissa vaimon kesyttäminen on tärkein ja ensi näkemältä ainoa viesti, painottamalla tarinoiden alkupuolella kuvattuja naisten valtakäyttöä voikin nähdä juuri edellä vihjatun kuvan. Joan ja hänen äitinsä kuiskaavat naisvallan mahdollisuudesta, eikä arkiveisussa itse asiassa lainkaan kerrota, mikä naisen hallitsemassa talossa oikeastaan oli vialla. Ainoa selkeästi esitetty vialla oleva asia on miehen alisteinen asema. Jospa miehen asema ei ollutkaan naisten mielestä talouden tärkein asia? Toisenlaiseen priorisointiin viittaavat myös muutamat tarttuvat sanonnat: "it is better to be a shrew than a sheep" ja "a shrew profitable may serve a man reasonable", todettiin sananlaskuissa, ja annettiin ymmärtää, etteivät äkäpussit aina olleet miehilleen vain taakkoja.⁵⁶ Martin Ingram onkin *charivari*-analyysissään todennut esimerkiksi näiden pilkkakulkueiden järjestäjien hyvin tienneen, ettei ihanteellista patriarkaalista sukupuoli-järjestelmää todellisuudessa ollut olemassakaan. Yksinkertainen syy tä-

hän oli se, että tuo ihanne oli liian suuressa ristiriidassa arkipäivän vaatimusten ja käytäntöjen kanssa. Aktiiviset, vahvat naiset olivat aviomiestensä etu sekä taloudellisessa että sosiaalisessa mielessä, vaikkeivät he edustaneetkaan naisellisen hyveellisyyden stereotyyppejä.⁵⁷

Nykypäivän tutkijalle populaareista kertomuksista löytyy varsinaisia herkkupaloja; siinä missä tarinat lieenee tarkoitettu varoittaviksi ja opettaviksi esimerkeiksi, ne näyttäytyvätkin nyt selviytymistarinoina, ovelien naisten strategioina huiputtaa miestä ja miesvaltaista kulttuuriaan. Nämä naiset eivät suinkaan alistu, vaan pistävät vastaan minkä kerkeävät. Erasmuselta löytyy hyvä esimerkki, jossa kaksi naista, Eulalia ja Xantippa, keskusteleivat keskenään. Xantipalla on miehenään naisiin menevä ja tavernoihin unohtuva uhkapeluri - ei siis mikään jokanaisen unelma - ja pariskunta joutuu tavan takaa riitoihin. Eulalia kysyy, eikö heidän kuuma sananvaihtonsa koskaan yllä käsirysyksi, ja Xantippa kertoo esimerkin konfliktista, jossa mies uhkasi häntä kepillä ja hän taas puolustautui kolmijalkaisen jakkaran avulla. Naiset päätyvät toteamaan, ettei tällaista kumppania tarvitse kunnioittaa eikä häntä voi oikein edes pitää miehenä.⁵⁸ Dialogin sävy on selvästi koominen, vaikka Eulalia edustaakin maltillisempaa ja konservatiivisempaa linjaa kuin ystävättärensä. Naisen äkkipikaisuus, miehensä moittiminen ja jopa väkivaltainen itsepuolustus tulevat naisten keskustelussa oikeutetuiksi tai ainakin ymmärrettäviksi.

Jo Erasmusen keskustelijoiden nimet viittaavaat naiselliseen kapinointiin. Vaikka kuriton Xantippa ei tässä suinkaan käyttäydy ajan moraalin hyväksymällä tavalla, hänen aloitteellisuutensa on kuitenkin huvittavaa ja jopa jossain määrin kunnioitettavaa, ainakin naisten kulttuurissa. Hieman samantapainen tilanne kuvataan kaskussa, jossa miestä hankkivalta, hakkaavalta ja kynsivältä vaimolta kysytään, miksi ihmeessä hän kohtelee miestä niin huonosti, mies kun on vaimonsa "pää". Vaimo vastaa näppärästi, että kai ihminen omaa päätään saa raapia.⁵⁹ Naisten neuvokkuus sallittiin komediassa ja satiirissa, ja siitä jopa nautittiin.⁶⁰ Tällaisille naisille naurettiin kohtuullisen hyväntahtoiseen sävyyn, ja jos mies pärjäsikin tasaväkisessä kilvassa, ei häntäkään pilkattu ilkeästi. Erasmusen dialogin englanninkielisen käännöksen otsikko kuitenkin kertoo, mistä on kysymys: nimitys Xantipan, Eulalian ja päätään raapivan vaimon kaltaisille naisille oli *shrew*, äkäpussi.

Kuten edellä mainitsin, suurin osa äkäpussien hierarkiarikkomuksista sattui verbaalisen vallankäytön piirissä. Naisten puheen sujuvuutta pi-

dettiin itsestäänselvyytenä esimerkiksi sananlaskuissa.⁶¹ Miesten mielissä naisen puhe tulkittiin feminiiniseksi väkivallan muodoksi, *scoldingiksi*. Aviomiestä vastustava puhe rinnastettiin jumalanpilkkaan, sillä se oli luonnollisen järjestyksen rikkomista ja aviomieheen henkilöityvää jumalallista valtaa vastaan kapinoimista.⁶² Naiset kuitenkin näyttävät huvitelleen liukaskielisyydellään. Se koettiin myös positiiviseksi asiaksi. Ajatellaanpa vaikka *Paljon melua tyhjistä* -näytelmän Beatricea: Shakespearen sympaattisimmat sankarittaret esitettiin hauskoina sanailijoina, jotka selittivät vastapuolensa suohon.⁶³ Naisen ärhäkkään puheeseen latautui suunnaton valtapotentiaali, eivätkä naiset välttämättä jättäneet sitä käyttämättä. Vaikka tällainen vallankäyttö oli epäilemättä paheksuttavaa, se oli ennen kaikkea käytännöllistä.

On mahdotonta sanoa, suhtautuivatko naiset itse naisäkäpusseihin joko paheksuvasti tai hyväksyvästi – luultavasti kysymys oli vähän molemmista. Xantipan ja Eulalian välistä keskustelua muistuttavien replikointien sävy ei kirjallisuudessa ole yksinomaan negatiivista, vaan siihen sisältyy usein positiivista hilpeyttä. Naisten aloitteellisuus niin verbaalisen kuin fyysisenkin väkivallan suhteen teki heistä miesten mielestä automaattisesti hairahtuneita, mutta naiset näkivät asian myös toisin. Naisillekin äkäpusit näyttäytyivät mellastelijoina ja epäjärjestyksen aiheuttajina, mutta naismyönteinen nauru asettui silti ymmärtämään näitä sisaria. He eivät välttämättä menettäneet kunniaansa naisten silmissä, vaikka käyttäytyivätkin normista poikkeavasti.

Äkäpusseilla on populaaritarinoissa paljon naispuolisia ystäviä ja sukulaisia, he tukeutuvat näihin ja juoruilevat keskenään, ja he itsekkin nauravat edesottamuksilleen.⁶⁴ Yleiseen mielipiteeseen ja naisten keskinäiseen ”julkisuuteen” vetoaminen oli keino neuvotella naisille lisää tilaa avioliitossa.⁶⁵ Juuri tästä syystä miehet tietenkin pelkäsivät äkäisyyden olevan tarttuvaa: jos yksi vaimo oppi uhmaamaan miestään, pian koko naapurusto saattaisi ryhtyä samaan.⁶⁶ Martin Parkerin *Well Met, Neighbour* -arkkiveisun uhmakkaat aikuiset naiset Nell ja Sisse kuuluvat tähän pelottavaan kastiin: he olivat yhteisössään paikkansa lunastaneita sosiaalisesti taitavia naisia, joilla oli vaikutusvaltaa tuttaviansa. Nell oli kättilö.⁶⁷ Kättilöhän oli selkeästi ja yksinomaan naisten kulttuuriin kuuluva tärkeä hahmo, sillä synnytyshuoneisiin ei miehiä päästetty. Kättilöiden asema naisyhteisössä oli merkittävä: heidän koettiin usein olevan jonkinlaisia naisverkostojen risteysasemia. Puheliaina ja asioista perillä olevina he tiedottivat muillekin naisille yhteisön tapahtumista. Lisäksi he olivat

ammattilaisia ja astuivat näin tavallaan miehille määritellylle alueelle. Ei siis ihme, että äkäpussien joukkoon saatettiin ainakin fiktiossa ottaa mukaan näitä jo vanhenevia, aktiivisia naisia. Hehän viestivät pelkällä olemassaolollaan naisten itsevarmuudesta.

Toisaalta voi hyvällä syyllä olettaa, että myös naisille äkäpusi oli kie-routunut kuva naiseudesta. On selvää, että äkäpussius oli kaikkien mie-lestä naisen oma valinta. Nainen itse aktiivisesti päätti, miten käyttäytyä suhteessa mieheensä. Näin voimme ajatella, etteivät äkäpussitarinat ol-leet ainoastaan kesyttämishojeita miehille vaan myös ohjausta naisille. Esimerkiksi Juan Luis Vives kirjoitti *Instruction of a Christen Woman* -oppaassaan äkäpussitarinoiden kanssa rinnakkaisesti, ettei naisen kan-nattanut ryhtyä raivottareksi, vaan hänen tuli olla lempeä ja ystävällinen. Viha ja julmuus olivat heikossa naisessa häpeällisiä ominaisuuksia.⁶⁸ Vives esitti naisen mahdolliset huonot ominaisuudet sellaisessa valossa, että ne kävivät naisillekin vastenmielisiksi. Naisten kirjoittamissa lähteissä sam-anlainen itsereflektio oli tuttua. Naiset pohtivat omaa sukupuoltaan ja sen sanelemia normeja, ja käyttäytyivät sitten oman järkensä mukaisesti.

Kun uuden ajan alun vakavammissa lähteissä puhutaan tavan takaa nai-sen järjen heikkoudesta ja hänen älyllisestä alemmuudestaan mieheen verrattuna,⁶⁹ populaarilähteet tarjoavat toisenlaisen näkökulman. Nais-ten viekkaus ja arkipäivän neuvokkuus on niissä ilmeistä. Äkäpusseja ei koskaan esitetä tyhminä naisina; ajattelemattomina ja uhmakkaina kyllä-kin. Vaikka esimerkiksi Mendelson ja Crawford ovat pitäneet naisten oveluudesta puhumista heidän älynsä asettamisena laadullisesti miesten järkeä heikommaksi, äkäpussitarinat voi myös nähdä vastakertomuksena naisen älyn aliarvioimiselle.⁷⁰ Nokkeluus ja vallaton kujeilu eivät toki naisten mielestä olleet negatiivisia ominaisuuksia. Toisaalta on huomata-tava, että naiset eivät näissäkään tarinoissa esiinny ”järkevinä”. He saat-toivat kyllä olla nokkelia, mutta koska heiltä puuttui valmius hyväksyä miesvallan ideologiset perusteet ja käytänteet, he muuttuivat järjettömiksi olioiksi. Tämä on kuitenkin eri asia kuin naisten fysiologinen ja psykolo-ginen älyn puute, joka uuden ajan alun lähteissä esitettiin lähestulkoon kyseenalaistamattomana totuutena.

Kun vaimon tiedettiin hakkaavan miestänsä, myös miehen seksuaalinen kyvykkyys ja vaimon uskollisuus asettuivat helposti naurunalaisiksi: alistu-vasta miehestä tuli myös *cuckold*, aisankannattaja, ja *charivarissa* pilkatut miespuoliset väkivallan uhrit saivat kantaa merkkinänsä sarvia, perinteis-

tä aviorikoksen uhrin symbolia.⁷¹ Vaimon aviorikoksen syyksi esitettiin usein aviomiehen seksuaalista kyvyttömyyttä – jos nainen sai kotona mitä halusi, hänellä ei ollut syytä lähteä vieraisiin – joten miehen kunnia oli kyseessä kahdeltakin kannalta. Toisaalta aviorikoksen tehnyt nainen sai lähes automaattisesti niskoilleen myös äkäpussin leiman, sillä seksuaalinen ja sosiaalinen valta rinnastettiin uuden ajan alun avioliitossa lähes täysin.⁷² Jos siis luemme *Wife Lapped in Morel's Skin*iä tarinana seksuaalisesta alistamisesta, voimme asettaa sille vastakuvaksi vaimon, jonka onnistuu manipuloida miestänsä myöntämällä tai kieltämällä tältä seksuaalisia palveluksiaan. Avioliittoideologioiden kautta perheen sisäinen verbaalinen ja ruumiillinen valtataistelu nousi yhteiskunnalliselle kentälle.

David Underdownin mukaan *charivarit* suuntautuivat äksyjä vaimoja vastaan nimen omaan 1560- ja 1660-lukujen välisenä aikana. Englannin renessanssi oli siis kausi, jolloin huoli naisten nousemisesta niskan päälle sai erityistä huomiota. Samaan kauteen sisältyy myös englantilainen versio *querelle des femmes* -ilmiöstä, julkisesta keskustelusta, jossa puitiin naisten asemaa myös naisille suosiolliselta kannalta. Erityisesti Joseph Swetnamin misogynynisen kiistakirjoituksen herättämä keskustelu toi esiin naismyönteisiä kantoja. Keskusteluun osallistui myös kirjoittavia naisia, tai ainakin naisen nimellä kirjoittavia. Jane Anger, Ester Sowernam ja Constantia Munda, joista osa oli vain nimimerkkejä, julistivat naisten pystyvyyttä ja arvoa. Tosin on otettava huomioon, että tässäkin keskustelussa äkäpussiksi leimaaminen toimi nimenomaan negatiivisena merkkinä: naisia halventavat kirjoittavat pyrkivät osoittamaan jo ennalta, että naiset itse sukupuoltaan puolustaessaan syyllistyivät äkäpussiuteen ja sen mukana epäjärjestyksen lietsomiseen ja järjettömään argumentointiin.⁷³

Voimme kuitenkin ajatella, että arkikielenkäytössä äkäpussi oli termi, jota miehet käyttivät varsin yleisellä tasolla kuvaamaan myös fiksuja, pystyviä naisia. Vaikka *shrew* ja *scold* varmasti kaikuivat negatiivisesti naistenkin korvissa, jokainen nainen tiesi, että tuskastuessaan aviomies saattaisi moittia häntäkin äkäpussiksi ilman sen kummempaa syytä. Jokainen tämän nimityksen käyttökerta ei välttämättä kerro ankarasta paheksunnasta. Äkäpussi saattoi ehkä naiselle tarkoittaa myös hieman huvittavaa mutta neuvokasta naisihmistä.

Kaikista näistä mahdollisuuksista huolimatta äkäpussitarinoiden lukijalle tarjottu tila naiseen samastumiseen jäi hyvin pieneksi. Frances Dolan on todennut, että vaimoja murhaajina kuvaavat arkkiveisut hyvin harvoin uskaltautuvat kuvaamaan vaimon hirveän teon motiiveja. Jos

näin tehtäisiin, tarinan moraalinen opetus häviäisi nopeasti näkyvistä. Opetuksen tarjoamiseksi naisen tekojen syyt oli piilotettava, jotta lukija ei voisi ymmärtää murhaajatarta tai tuntea vähäisintäkään sympatiaa häntä kohtaan.⁷⁴ Vaikka äkäpussitarinat eivät olleet yhtä pelottavia, tilanne on niissä kuitenkin suhteellisen sama. Uhmakkaiden naisten motiivit voidaan toki tuoda esiin helpommin kuin murhaajien, sillä heille oli mahdollista nauraa, toisin kuin tappajanaisille.

Mikä siis oli kesytystarinoiden viesti naiselle? Se ei voinut olla se, että äkäily ja päsmärointi kannattaisi, sillä paha sai tarinoissa yleensä palkkansa. Naisten valta oli kuitenkin mahdollista ja naisten arkipäiväisen tiedon mukaan myös todellista. Naiset hallitsivat talouksiaan, ja se oli miestenkin mielestä heidän tehtävänsä. Naiset olivat talon emäntiä, joilla oli palveluskuntaa sekä oikeus hallita – ja alistaa – heitä. Ihanteellisen naisen kykyihin ja tehtäviin kuului paljon sellaista, joka voidaan tulkita aivan suoraksi vallankäytöksi. Viesti ei ollut siis myöskään se, ettei valtaa saisi käyttää. Sen sijaan valtaa tuli käyttää oikein. Hierarkia oli säilytettävä.

Toinen lukutapa voisi olla se, että naisia kehoitettiin oveluuteen. Miehiä ei saanut alistaa huutamalla, tappelemalla ja kieltäytymällä vaimon velvollisuuksista. Naistenkaan ei tullut tarjota keppeä vaan porkkanaa. Jos nainen ei pyrkinyt pomottamaan miestään, hän saattoi hallita koko sitä aluetta, joka naiselle kuului. Vaikka mies olikin itsevaltiassuhteessa naiseen, nainen oli yhä taloutensa itsevaltiassuhteessa. Naisen pyrkimykset onnistuivat parhaiten, kun hän toimi yhteistyössä miehensä kanssa. Sama koski myös miehiä: ihanneavioliitossa heidän tuli olla ylemmyytensä arvoisia ja tarvittaessa käyttää vaimonsa taivuttelemiseen taitavampia keinoja kuin suora väkivaltaa. Sekä naisen että miehen keinot tämän yhteisymmärryksen löytämiseksi esitettiin varsin moninaisina. Vaikka naisten suoranaiset hallitsemispyrkimykset esitettiin koomisina – sekä alistuvan miehen että pomottavan vaimon kannalta – epäsuora vallankäyttö näyttäytyi sallittuna ja sopivana myös naisille, silloin kun se ei varsinaisesti vaaranna sukupuolitettua hierarkiaa.⁷⁵

Neuvottelun retoriikka ja sopeutumisen taide

Joy Wiltenburgin tulkinnan mukaan äkäpussien väkivaltaiset kesytystarinat olivat suosittuja uuden ajan alussa siksi, että tällöin oltiin keskellä kulttuurista muutosta, jossa aviomiesten oikeutta fyysiseen kurittamiseen alettiin vähitellen epäillä. Se ei kuitenkaan vielä herättänyt täydellistä

paheksuntaakaan, joten huumori toimi epävarmuuden käsittelijänä ja kysymyksen esiintuojana.⁷⁶ Nauru on kommunikaatiota ja osoittaa usein kohti kulttuurista epävarmuutta. Niinpä myös vastenmielisille asioille nauraminen voi olla osa sellaista neuvottelun retoriikkaa, jossa tuo asia pyritään ratkaisemaan entistä myönteisemmällä tavalla.

Nauraminen voi olla myös uhrin keino selviytyä painostavasta tilanteesta. Ongelmille nauraminen voi tarjota mallin, jonka puitteissa käsitellä ongelmaa itseään ja uhrin sopeutumista kulttuuriseen tilaansa.⁷⁷ Äkäpusseille nauramisessa oli kysymys näistä molemmista. Yleisemmältä kannalta katsoen sekä äkäpusi että hänen kurittajansa esiintyivät normien rikkojina, vaikka kussakin yksittäisessä tarinassa syyllisyys saatettiin sälyttää vain jomman kumman osapuolen niskoille.

Johanna Valenius on kirjoittanut Kathleen Roween tukeutuen, että naisen on nykykulttuurissakin ollut naurettava viihdeteollisuuden naisrepresentaatioille joko samastumalla uhrin rooliin tai liittoutumalla miesten kanssa. Hän kutsuu näitä samastumismekanismeja masokistiseksi ja transvestiiviseksi identifikaatioksi.⁷⁸ Naisen naurun ja naiselle nauramisen lähtökohta oli uuden ajan alun patriarkalisessa kulttuurissa vielä kyseenalaistamattomampi kuin nykyään, sillä naiseuden ja mieheyden välinen itsestään selväksi konstruoitu hierarkia tarjosi selkeämmän pilailusuhteen. Äkäpussien samastumiskohteet hahmottuivat sukupuoliakselilla juuri Rowen ja Valeniuksen kuvaamalla tavalla.

On kuitenkin syytä kysyä, mitä esimerkiksi masokistinen identifikaatio eli uhrin rooliin samastuminen tuolloin piti sisällään. Kuten Valeniuskin toteaa, naisten nauru ei sijaitse yksinomaan miehiseksi rakennetussa kontekstissa, vaan naiset nauravat myös omaehtoisesti keskenään ja kommentoivat siten miehiä ja kulttuurinsa sukupuolijärjestelmää. Masokistinen identifikaatio voi sisältää kapinamielialaa ja kritiikkiä, jopa aggressiota, vaikka näkyisikin nauruna. Komiikka ja huumori sisältävät erityisen usein monitulkintaisia merkityksiä; juuri monitulkintaisuus toimii niiden mekaniikkana. Tästä syystä ne ovat historian tutkijalle erityisen hankalia tutkittavia. Jos kuitenkin hyväksymme sen, ettei menneisyyden tarvitse olla yksiselitteinen ja samanmielinen, huumori voikin avata oven juuri ristiriitoihin ja samanaikaisesti olemassa oleviin erilaisiin merkityksiin.

Naurun retoriikan näkeminen moninaisena johdattaa meidät myös toteamaan, että uuden ajan alun muutkin diskurssit olivat moninaisia, verkostomaisia. Niitä saattoi lukea ja ymmärtää jopa vastakkaisiin suuntiin. Mitä äkäpusseista kertovat tekstit kuvasivat ja konstruoivat? Niiden todelli-

suus oli monimerkityksinen; tekstit merkitsevät sitä, mitä niihin kulttuuri-sesti luetaan. Ne ovat kulttuurisia konstruktioita, joita todennetaan luetaessa: ne suuntautuvat lukijoihin ja suuntaavat lukijoita, mutta lukijat myös suuntaavat, tulkitsevat ja käyttävät niitä. Äkäpussitarinoiden lukijat lukivat omien kokemustensa ja intenttoidensa varassa. He eivät kuitenkaan olleet vapaita tekemään millaisia tulkintoja tahansa, vaan heidän äkäpussinsa sijaitsivat heidän kulttuurinsa ideologioissa, normeissa ja mentaliteeteissa.

Meillä ei oikeastaan ole mitään mahdollisuuksia verifioida tässä esittämieni väitteitä diskurssien monisuuntaisuudesta. Naisten lukemis- ja ymmärtämistapoihin meillä on pääsy vain hyvin marginaalisesti, koska he eivät kerran tuossa vaiheessa itse kirjoittaneet vielä juuri mitään. Liittämällä yhteen erilaisia tarinatyyppejä ja kirjoittamisen tapoja voi kuitenkin edellä esittämäni tapaan varsin perustellusti ehdottaa erilaisia lukutapoja. Voimme kysyä, oliko "feministinen" lukutapa uuden ajan alussa mahdollinen. Naisia puolustavien retoristen konventioiden perusteella voimme selvästi nähdä, että kyllä oli. Huomaamme myös, että "feministinen" retorinen temppu oli mahdollista myös miehille ja että sitä pidettiin jopa hyvänä koulutuksellisenä kikkana. Vaikka kyseessä olisi-kin nimen omaan ja vain retorinen temppu, on selvää, että tällainen temppu mahdollisti ainakin jossakin määrin myös vastaavan tulkinnan, arkisten merkitysten konstruoinnin.

Mihin äkäpussin kesyttämisen tulkitsemisessa näin päädytään? Vastauksena on menneisyyden moninaisuus ja jatkuva merkitysten hegemonias-ta neuvottelu. Näiden tarinoiden taustalta paljastuu kaksi toisilleen aivan päinvastaista lukutapaa, jotka olivat yhtä aikaa olemassa jo uuden ajan alun kulttuurissa. Yhtäältä äkäpussit kertoivat naisten mahdollisuuksista hallita, käskä ja käsitellä miehiään, voittaa heidät oveluudella ja juonitella heidän päänsä menoksi. Naiset saattoivat nousta niskan päälle. Äkäpussidiskurssi oli siis esimerkki verbaalisesta ja fyysisestä väkivallasta naisten valtastrategiana, olkoonkin että tämä esimerkki esitettiin komedialisessa valossa. Toisaalta diskurssi edusti miesten tapaa tulkita naisten kieli nyrkkiä vastaavaksi vaaralliseksi aseeksi ja naiset itsensä uhaksi miehelle maailmanjärjestykselle. Esittämällä tällainen naisten vaara luotiin samalla tarpeita hallita naista; hallinnan tarve taas demonstroitiin esittämällä hallinnan mahdollisuus. Äkäpussiksi nimittelemällä nainen ja hänen pyrkimyksensä tyhjänpäiväistettiin ja suorastaan tyhjennettiin.

Sama teksti saattoi siis osoittaa kahteen suuntaan: se näytti, että nainen

voi olla niskan päällä; toisaalta se varmisti, että ylös kivunnut nainen oli myös saatava alas. Samalla tavoin muutkin sukupuolidiskurssit saattoivat olla kaksisuuntaisia ja monitulkintaisia. Menneisyyden ei tarvitse olla särötön ja siloiteltu tutkijan esittämänä, koska se ei sellainen ollut myöskään menneisyyden todellisuudessa.

Diskurssien sukupuolittunut kaksisuuntaisuus ei kuitenkaan vielä ole tyhjentävä vastaus. Myös miesten oli mahdollista kirjoittaa äkäpusseista positiiviselta kannalta, naurattaen ja huvittuneesti. Miesten oli toki mahdollista myös lukea näitä tekstejä tältä kannalta. Naiset taas omalta osaltaan ja koivat patriarkaalisen arvomaailman. Kun he taistelivat oikeuksiensa puolesta, he eivät nykykatsojan näkökulmasta tarkastellen kritisoineet miesten valta-asemaa sinänsä, vaan tarjosivat välineitä naisen alistaisen aseman sisällölliseen uudelleen määrittelemiseen. Väkivaltaisia ja uhkaavia naisia he eivät välttämättä pitäneet oivallisena ratkaisuna naisten ongelmaan, pikemminkin päinvastoin. Naiset siis saattoivat lukea äkäpusseista ymmärtäen heidät paheksuttaviksi ja kesytyksen ansaituksi.

Sara Mendelson ja Patricia Crawford ovat todenneet, että yksi uuden ajan alkua tarkastelevan nykyfeminismin suurista kysymyksistä onkin ollut, miten tuon ajan ajattelijat olisivat voineet irtautua patriarkaalisen maailmankatsomuksen sanastosta ja ideavarannosta.⁷⁹ Äkäpussien kesyttämisen tradition perusteella näyttäisi siltä, ettei mitenkään. Sukupuolistaminen tapahtui kuitenkin monimutkaisemmin kuin ensi näkemältä kuvittelisi.

Sekä miehen että naisen nauru saattoi nousta äkäpusseihin sekä myönteisesti että kielteisesti suhtautuvalta pohjalta, vaikka sen hierarkiarakenne olisikin seurannut patriarkaalista mallia. Biologinen naiseus tai mieheys ei tietenkään sanellut äkäpussikertomusten lukutapaa. Myöskään sosiaalisen sukupuolen ei voi nähdä korreloivan suoraan diskursiivisten käytäntöjen kanssa. Sosiaaliseen mieheyteen vankasti kasvanut mies saattoi nähdä naapurin toraisan vaimon huvittavana ja kyvykkäänä; kulttuurinsa sosiaaliseen naiseuteen sitoutunut nainen taas todennäköisesti näki äkäpussit loukkaavina ja suorastaan naiseutta pilkkaavina ihmisinä. Äkäpussien varsinaiseen kesyttämiseen suhtauduttiin vielä monimutkaisemmin, sillä käsitykset väkivallasta ja sen oikeutuksesta ulottuivat myös ohi sukupuolikonstruktioiden.

Mieheyden ja naiseuden sosiaaliset ulottuvuudet eivät siis vielä riittä diskursiivisten asemien luonnehtimiseksi. Biologian ja yhteiskunnallisen

aseman ulkopuolelle jää vielä sellainen osittain näiden kanssa päällekkäinen sukupuolisen määrittelyn alue, jolla toimitaan mentaalaisella, diskurssien tasolla. Olemme ajatelleet, että koko sukupuolistamisen aluetta voi kutsua genderiksi. Joan Scott kuitenkin toteaa *Gender and the Politics of History* -kirjansa uudessa esipuheessa, ettei gender-termi enää ole analyyttisenä käsitteenä samalla tavoin aktiivinen kuin parikymmentä vuotta sitten. Hän arvelee tosin, että suomen tapaisissa kielissä, joissa ei ole suoraa vastinetta gender-sanalle, sen erotteleva ja kyseenalaistava merkitys voisi olla paremmin tallella.⁸⁰ Gender on kuitenkin suomeksikin arkipäiväistynyt vahvistamaan suurin piirtein samoja rajoja, jotka miellämme biologiseksi sukupuoleksi. Omat suomalaiset käännöksemme ovat sosiaalisen sukupuolen tapaan olleet gender-käsitettä rajoittuneempia. Sosiaalinen sukupuoli ei viittaa diskursiivisiin käytäntöihin yhtä tehokkaasti kuin gender. Kun emme kerran voi irrottautua sosiaalisen sukupuolen alkuajatuksesta eli sukupuolen kulttuurisesta muovautumisesta, tarvitsemme lisäksi edelleen tarkennuksia. Tarvitsemme sellaisen näkemyksen sukupuolesta, joka sallii jatkuvan neuvottelun ja kannanoton, oman sukupuolistuneen asenteen muovaamisen suhteessa erilaisiin sukupuolistaviin merkityksiin, joita ilmiöt kulttuurissaan saavat.

Tämä on loogista jatkoa ajatukselle naisesta toimijana kulttuurissaan, sillä naisen aktiivinen itsensä määrittely ei tietenkään ole vain nykykulttuurille ominaista. Naiset harjoittivat sitä myös sellaisissa kulttuureissa, joiden lähteet ovat pääosin miesten tuottamia. Myös uuden ajan alun sukupuolistuneet merkitykset rakentuivat sekä naisten että miesten toiminnan tuloksena, eivätkä ne olleet staattisia ja yksiselitteisesti miehiseen ja naiseseen jaettuja, vaikka ajan lähteissä huomio kiinnittyikin ensinnä patriarkaalisen ajatusmaailman vahvaan ohjaavaan luonteeseen ja selkeään kaksijakoisuuteen. Varsinkin komiikan kohdalla luku- ja ymmärrystavat risteilivät naisten ja miesten välillä monimielisesti, ja tulkitseva yksilökin saattoi lukea samasta ilmiöstä monia, jopa ristiriitaisia merkityksiä.

Vaikka olen jakanut artikkelini miehen ja naisen näkökulmaan, tämä ei tarkoita sitä, että jokainen mies olisi ajatellut vain hegemonisen diskurssin mukaisesti ja jokainen nainen vastadiskurssiin sitoutuen. Diskurssit eivät olleet vain kaksi- vaan monisuuntaisia. Uuden ajan alun lukijoiden sukupuolistava katse äkäpussien kesytykseen nousikin ennemmin jonkinlaisesta imaginäärisestä sukupuoliposititiosta, jonka perusteella lukija asemoi itsensä tarinan ja sen henkilöiden suhteen, kuin heidän omasta biologisesta tai edes sosiaalisesta sukupuolestaan.

LÄHDEVIITTEET

- 1 Tästä lähin tekstissä lyhyemmin *Wife Lapped in Morel's Skin*.
- 2 *Wife Lapped in Morel's Skin* (1550-1560), 438-440.
- 3 *Wife Lapped in Morel's Skin* (1550-1560), 441.
- 4 *Wife Lapped in Morel's Skin* (1550-1560), 443-444.
- 5 *Wife Lapped in Morel's Skin* (1550-1560), 445-446.
- 6 *Wife Lapped in Morel's Skin* (1550-1560), 446-448.
- 7 *Wife Lapped in Morel's Skin* (1550-1560), 448.
- 8 Woodbridge 1984, 190-193. Perusteellinen kuvaus äkäpussiuden yleisestä luonteesta löytyy Richard Brathwaiten esseekokoelmasta, jossa asiaa käsitellään sanaleikeillä ja rikkaalla metaforisella kuvastolla iloittellen peräti yhdeksän sivun verran. Brathwaite, *Essaies upon the Five Senses* (1620), 134-142.
- 9 Capp 1994, 118; ks. myös Walker 1998, 8-9.
- 10 *Wife Lapped in Morel's Skin* kuului esimerkiksi Laneham's *Letterissä* mainitun kansanomaisen kapteeni Coxin mittavaan valikoimaan, jossa kaskukirjat olivat muutenkin hyvin edustettuina. Laneham, *A Letter* (1575), 53-54.
- 11 Foyster 1999, 193-194. Sadististen vaimonkidutustarinoiden suosio ei suinkaan loppunut 1700-luvulle tultaessa, vaan jatkui vähenemättä aina läpi 1800-luvun ja jopa meidän päiviimme asti. Populaarikulttuurin ylläpitämät misogyniset naisrepresentaatiot tuntuvat olevan yksi länsimaisen kulttuurin kestävimmistä piirteistä. Ks. Clark 1995, 70.
- 12 Shakespeare, *The Taming of the Shrew* (1623), 2.1.217, 4.1.174-197, 4.3.38-47, 4.3.64-166. Ks. myös Fletcher 1995, 108.
- 13 Ks. esim. Snawsel, *A Looking Glasse for Married Folkes* (1610), passim; Taylor, *Divers Crab-tree Lectures* (1639), 215-225.
- 14 Foyster 1993, 16; Capp 1994, 118; Detmer 1997, 282-283.
- 15 Snawsel, *A Looking Glasse for Married Folkes* (1610), passim; Taylor, *Divers Crab-tree Lectures* (1639), 215-225; Fletcher 1995, 118-119; Foyster 1999, 193-194.
- 16 Boorde, *Scoggin's Jestes* (1626), 91-93.
- 17 Fletcher 1995, 118.
- 18 Taylor, *Divers Crab-tree Lectures* (1639), passim, erit. 210-227.
- 19 Gowing 1996, 219-220.
- 20 Wiltenburg 1992, 184-187, 207.
- 21 Amussen 1988, 103; Ingram 1994, 51-52. Tällaisesta *scoldesta* ja hänen rankaisemistavoistaan ks. myös arkkiyeis *The Cucking of a Scold* kokoelmassa *A Pepysian Garland* 1971, 72-77. Vrt. kuitenkin Wiltenburg 1992, 187.
- 22 Ks. esim. Amussen 1994, 72-75; Capp 1994, 118; Fletcher 1995, 435; Gowing 1996, 207.
- 23 Korhonen 2000, 24. Elizabeth Foyster ottaa miesten liikaa ankaruutta käsitellessään esimerkikseen Lady Ann ja Sir Oliver Botelerin tunnetun oikeustapauksen, jossa paljastettiin aviomiehen käsitelleen vaimoaan epätavallisen julmasti. Foyster myös huomauttaa, että Lawrence Stonen aiempi tulkinta, jossa sama tapaus käsiteltiin kohtuullisen normaaliksi väkivallankäytöksi, on väärä. Botelerien kauhukuvat tulevat monessa mielessä lähelle *Wife Lapped in Morel's Skinin* fiktiivistä maailmaa. Foyster 1996, 216-218; Foyster 1999, 192.
- 24 Ks. Foyster 1996, 221-223.
- 25 Woodbridge 1984, 197, 202-204.
- 26 *Wife Lapped in Morel's Skin* (1550-1560), 441.
- 27 Walker 1998, 16.
- 28 Ks. esim. Gowing 1996, 232-233.
- 29 Goddard, *Satirycall Dialogue* (1616), sig. C4.
- 30 Dolan 1994, 32-33.
- 31 Pornografian synty ajoitetaan yleensä perustellusti jonkin verran myöhemmäksi, usein aina 1700-luvun loppupuolelle asti. Tästä huolimatta on selvää, että pornografisiksi luonnehdittavia

- tekstejä oli liikkeellä jo 1500-luvullakin, joskaan ei suuremmissa määrin eikä itsenäisinä teoksina. Pornografian varhaisvaiheista ks. Findlen 1996, 52-53; Hunt 1996, 10; Moulton 1997, 60.
- 32 Puritaanikirjoittaja Leonard Wrightin kuten muidenkin vakavamielisempien kirjoittajien ohjeet äkäisen vaimon käsittelyyn korostivat kärsivällisyyttä ja pitkämielisyyttä sekä rakkauden sovittavaa voimaa. Wright, *A Display of Dutie* (1589), 24; ks. myös Korhonen 2000, 25-26.
- 33 Myös Taylor esitti kesytyksen hupaisana ja käytti siitä keveitä ilmaisuja: vaimolle osoitetaan "irvailtavaa kohteliaisuutta" (*mocking courtesy*) ja miehen käytös on "pilkanlaatuista" (*kind of jeering*). Taylor, *Divers Crab-tree Lectures* (1639), 221-223. Thomas Heywood esitti samoin molemminpuolisen hurjan väkivallan käytännön pilojen vuoroleikkinä. Heywood, *A Curtaine Lecture* (1637), 205-209.
- 34 Wiltenburg 1992, 107-108. Lynda Boosen mukaan yksi merkki myös Shakespearen *Äkäpussin* miehistä herättämistä epämiellyttävistä tuntemuksista on, että myöhemmissä editioissa sen kohtausten, erityisesti loppukohtauksen, kulmikkua pehmennettiin. Lisäksi John Fletcherin kirjoittamassa *Äkäpussin* jatko-osassa nimeltä *Tamer Tamed* mies saa osakseen saman kohtelun, kun vaimo vuorostaan kesyttää hänet. Boose 1991, 179.
- 35 Burke 1997, 66-67; Korhonen 1999, 300-302.
- 36 Boorde, *Scoggin's Jestes* (1542), 91-93.
- 37 Blague, *A Schole of Wise Conceytes* (1572), sig. F3v-F4.
- 38 Foyster 1993, 11.
- 39 Ks. Korhonen 2000, 22.
- 40 Pilkkakulkueista käytetään tutkimuksessa yleisesti ranskalaisperäistä *charivari*-nimitystä, vaikka Englannissa näitä kulkueita kutsuttiin esimerkiksi nimityksillä *skimmington ride*, *rough music* tai pelkkä *riding*.
- 41 *Charivareista* ks. Sharpe 1981, 32; Ingram 1988, passim; Phillips 1988, 342.
- 42 Dolan 1994, 24-26.
- 43 Stavreva 1997, 2/6; ks. myös Foyster 1999, 105-106.
- 44 Ingram 1994, 77.
- 45 Walker 1998, 8-9.
- 46 Fletcher 1995, 118-119; Dolan 1999, 206-207.
- 47 Blague, *A Schole of Wise Conceytes* (1572), sig. B7-B7v. Ks. myös Thomas Heywoodin kasku riitelevästä pariskunnasta, joille musiikki, tanssi ja instrumentit tarjosivat sodankäynnin välineet. Heywood, *A Curtaine Lecture* (1637), 164-167.
- 48 Capp 1994, 118-119.
- 49 Shakespeare, *The Taming of the Shrew* (1623), 5.2.141-184.
- 50 Detmer 1997, 273-274, 284-285; Dolan 1999, 208.
- 51 Ks. Mendelson & Crawford 1998, 128.
- 52 Dolan 1999, 207-208.
- 53 Erityisen hyvä katsaus kirjallisuudessa esitettyihin äkäisyyden syihin on esimerkiksi John Taylorin kiukkuiden vaimojen kokoelma *Divers Crab-tree Lectures*, jossa peräti 22 vaimoa ja muutama morsian läksyttää miestänsä saamattomuudesta, arkielämän ongelmista ja usein elinkeinon harjoittamiseen liittyvistä väärinkäytöksistä. Teoksen alkupuolen näennäisen naismyönteisyyden jälkeen on suorastaan yllättävää, että Taylor esittää lopuksi hyvin perinteisen – ja väkivaltaisen – menetelmän äkäpussin kurissa pitämiseksi. Taylor, *Divers Crab-tree Lectures* (1639), passim.
- 54 Omassa sineistossani esimerkiksi Thomas Heywoodin kertoma Poggiolta lainattu kasku esitteli tilanteen, jossa äkäpussivaimo ei edes kaivoon upotettaessa kesyyntynyt, vaan veden tukiessa hänen hengityksensä yhä jaksoi käsielellä osoittaa pahansuisuuttaan. Heywoodin tarinan miehelle ei jäänyt muuta vaihtoehtoa kuin hilata vaimo ylös ja kestää hänen pahantuulisuuksensa ja katkeruutensa. Heywood, *A Curtaine Lecture* (1637), 154-157.
- 55 Davis 1975, 131, 145.
- 56 Tilley 1966, 603-604.
- 57 Ingram 1988, 176.
- 58 Erasmus, *The Properties of Shrowde Shrewes, and Honest Wyues* (1557), sig. A3-A3v.

- 59 *Banquet of Jests and Merry Tales* (1630), 168.
 60 Wiltenburg 1992, 207.
 61 Tilley 1966, 743-745.
 62 Gowing 1996, 222.
 63 Ks. Shakespeare, *Much Ado About Nothing* (1600), *passim*.
 64 Ks. esim. Erasmus, *The Propertyes of Shrowde Shrewes, and Honest Wyues* (1557), sig. A3-A4; arkkiyeisut *The Cruell Shrow* ja *Well Met, Neighbour*, *Roxburghe Ballads* vol. I, 94-98, 99-103.
 65 Wiltenburg 1992, 101-104; Mendelson & Crawford 1998, 216.
 66 Woodbridge 1984, 197; Dolan 1994, 14.
 67 *Roxburghe Ballads*, vol I (1869), 98.
 68 Vives, *Instruction of a Christen Woman* (1541), fol. 33v; samasta asenteesta ks. myös B. Ste. *Counsel to the Husband* (1608), 61-62; *The English Hus-wife* (1615), 3-4.
 69 Foyster 1996, 215; Jones 1987, 59.
 70 Mendelson & Crawford 1998, 64-65.
 71 Ks. esim. Underdown 1985, 129.
 72 Foyster 1993, 7-9; esimerkkinä ks. myös Dekker, *Jests to Make You Merie* (1607), 293.
 73 Kennedy 2000, 27.
 74 Dolan 1994, 32.
 75 Wiltenburg 1992, 100-101; Dolan 1994, 28.
 76 Wiltenburg 1992, 107-108.
 77 Samankaltaisesta tilanteesta puhuu Anne Heimo tyystin toisessa kontekstissa selittäessään traagiseen vuoteen 1918 liittyviä suomalaisia humoristisia kertomuksia. Heimon mukaan "huumori voi toimia keinona suojella itseä ja kuuntelijoita". Hän myös toteaa, ettei tällaisen naurun aina tarvitse edes olla merkki siitä, että jokin asia koetaan huvittavaksi. Heimo 2000, 53.
 78 Valenius 2000, 178.
 79 Mendelson & Crawford 1998, 72-73.
 80 Scott 1999, x-xi.

LÄHDELUETTELO

Alkuperäislähteet

- A Banquet of Jests and Merry Tales* by Archie Armstrong. Hamilton, Adams & co., London 1630/1889.
 Blague, Thomas: *A Schole of Wise Conceytes*. Henrie Binneman, London 1572.
 Boorde, Andrew: The First and Best Part of Scoggin's Jests. *Shakespeare Jest-Books*, vol. II. Toim. W. Carew Hazlitt. New York 1542/1864. 38-161.
 Brathwaite, Richard: *Essaies upon the Five Senses, with a pithie one upon Detraction. Continued with sundry Christian Resolues, etc.* E[dward].G[riffin]. for Richard Whittaker, London 1620.
 Dekker, Thomas: *Jests to Make You Merie. The Non-Dramatic Works of Thomas Dekker*. Toim. Alexander B. Grosart. London 1607/1885. 267-359.
The English Hus-wife. Iohn Beale for Roger Iackson, London 1615.
 Erasmus, Desiderius: *A Mery Dialogue, declaringe the propertyes of shrowde shrewes, and honest wyues*. Antony Kytson, London 1557.
 Goddard, William: *Satirycall dialogue or a sharplye-invectiue conference, betweene Allexander the great, and that truelye woman-hater Diogynes*. [Dort 1616?].
 Heywood, Thomas: *A Curtaine Lecture*. Robert Young for John Aston, London 1637.
 Laneham (Langham), Robert: *A Letter. Whearin, part of the entertainment untoo the Queenz maiesty, at Killingwoorth Castl, in warwik Sheer, in this soomerz progress. 1575 iz signified.*

- Medieval and Renaissance Texts. Brill: Leiden 1575/1983.
- A Merry Jest of a Shrewd and Curst Wife Lapped in Morel's Skin, for her Good Behaviour.* Shakespeare's Library vol. 4. Toim. W. C. Hazlitt. AMS Press, New York n. 1550-1560/1965. 415-448.
- A Pepysian Garland. Black-Letter Broadside Ballads of the Years 1595—1639.* Toim. Hyder E. Rollins. Harvard University Press, Cambridge, Mass, 1971.
- The Roxburghe Ballads*, vol. I. Toim. W. M. Chappell. The Ballad Society, Stephen Austin and Sons, Hertford 1869.
- Shakespeare, William: The Taming of the Shrew. *The Complete Works.* Toim. Stanley Wells & Gary Taylor. Clarendon Press, Oxford 1623/1988. 25-53.
- Shakespeare, William: Much Ado About Nothing. *The Complete Works.* Toim. Stanley Wells & Gary Taylor. Clarendon Press, Oxford 1600/1988. 541-565.
- Snawsel, Robert: *A Looking Glasse for Married Folkes.* N. O. for H. Bell, London 1610.
- Ste. B.: *Counsel to the husband: to the wife instruction.* Felix Kyngston for Richard Boyle, London 1608.
- Taylor, John (the Water-Poet): *Divers Crab-tree Lectures. Expressing the severall Languages that shrews read to their Husbands.* John Okes for John Sweeting, London 1639.
- Tilley, Maurice Palmer: *A Dictionary of the Proverbs in England in the Sixteenth and Seventeenth Centuries.* University of Michigan Press, Ann Arbor 1950/1966.
- Vives, Juan Luis: *A very Fruteful and Pleasant boke callyd the Instruction of a Christen woman.* Kännös Richard Hyrde. London 1541.
- Wright, Leonard: *A Display of dutie, dect with sage sayings, pythie sentences, and proper similies.* Iohn Wolfe, London 1589.

Tutkimuskirjallisuus

- Amussen, Susan Dwyer: *An Ordered Society. Gender and Class in Early Modern England.* Basil Blackwell, Oxford 1988.
- Amussen, Susan Dwyer: "Being Stirred to Much Unquietness": Violence and Domestic Violence in Early Modern England. *Journal of Women's History* 6:2, 1994.
- Boose, Lynda E.: Scolding Brides and Bridling Scolds: Taming of the Woman's Unruly Member. *Shakespeare Quarterly* 42:2, 1991.
- Capp, Bernard: *The World of John Taylor the Water-Poet 1578-1653.* Clarendon Press, Oxford 1994.
- Clark, Anna: *The Struggle for the Breeches. Gender and the Making of the British Working Class.* University of California Press, Berkeley 1995.
- Davis, Natalie Zemon: *Society and Culture in Early Modern France.* Stanford University Press, Stanford 1975.
- Detmer, Emily: Civilizing Subordination: Domestic Violence and *The Taming of the Shrew.* *Shakespeare Quarterly* 48:3, 1997.
- Dolan, Frances: Household Chastisements: Gender, Authority, and "Domestic Violence". *Renaissance Culture and the Everyday.* Toim. Patricia Fumerton & Simon Hunt. University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1999.
- Dolan, Frances E.: *Dangerous Familiars. Representations of Domestic Crime in England, 1550-1700.* Cornell University Press, Ithaca 1994.
- Findlen, Paula: Humanism, Politics and Pornography in Renaissance Italy. *The Invention of Pornography. Obscenity and the Origins of Modernity, 1500-1800.* Toim. Lynn Hunt. Zone Books, New York 1996.
- Fletcher, Anthony: *Gender, Sex and Subordination in England 1500-1800.* Yale University Press, New Haven 1995.
- Foyster, Elizabeth: A Laughing Matter? Marital Discord and Gender Control in Seventeenth-Century England. *Rural History* 1:4, 1993.

- Foyster, Elizabeth: Male Honour, Social Control and Wife Beating in Late Stuart England. *Transactions of the Royal Historical Society*, Sixth Series VI, 1996.
- Foyster, Elizabeth A.: *Manhood in Early Modern England. Honour, Sex and Marriage*. Longman, London 1999.
- Gowing, Laura: *Domestic Dangers. Women, Words and Sex in Early Modern London*. Clarendon Press, Oxford 1996.
- Heimo, Anne: "Se oli simmost sukkela aikka". Mikä sammattilaisia vuodessa 1918 naurattaa? *Naurava työläinen, naurettava työläinen. Näkökulmia työväen huumoriin*. Toim. Joni Krekola, Kirsti Salmi-Niklander & Johanna Valenius. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura. Saarijärvi 2000.
- Hunt, Lynn: Introduction: Obscenity and the Origins of Modernity, 1500-1800. *The Invention of Pornography. Obscenity and the Origins of Modernity, 1500-1800*. Toim. Lynn Hunt. Zone Books, New York 1996.
- Ingram, Martin: Ridings, Rough Music and Mocking Rhymes in Early Modern England. *Popular Culture in Seventeenth-Century England*. Toim. Barry Reay. Routledge 1988..
- Ingram, Martin: "Scolding Women Cucked or Washed": a Crisis in Gender Relations in Early Modern England. *Women, Crime and the Courts in Early Modern England*. Toim. Jennifer Kermode & Garthine Walker. The University of North Carolina Press, Chapel Hill 1994.
- Jones, Ann Rosalind: Nets and Bridles: Early Modern Conduct Books and Sixteenth-Century Women's Lyrics. *The Ideology of Conduct. Essays on Literature and the History of Sexuality*. Toim. Nancy Armstrong & Leonard Tennenhouse. Methuen, New York 1987.
- Korhonen, Anu: *Fellows in Infinite Jest. The Fool in Renaissance England*. Vaitöskirja, Turun yliopisto 1999.
- Korhonen, Anu: Kiivaat perheenpää, nalkuttavat äkäpussit: väkivalta uuden ajan alun englantilaisessa avioliitossa. *Naistutkimus* 4/2000.
- Mendelson, Sara & Crawford, Patricia: *Women in Early Modern England 1550-1720*. Clarendon Press, Oxford 1998.
- Moulton, Ian Frederick: Transmuted into a Woman or Worse: Masculine Gender Identity and Thomas Nashe's "Choice of Valentines". *English Literary Renaissance* 27:1, 199.
- Phillips, Roderick: *Putting Asunder. A History of Divorce in Western Society*. Cambridge University Press, Cambridge 1988.
- Scott, Joan Wallach: *Gender and the Politics of History*. Columbia University Press, New York 1999.
- Sharpe, J.A.: Domestic Homicide in Early Modern England. *The Historical Journal* 24:1, 1981.
- Stavreva, Kirilka: Scaffolds unto Prints: Executing the Insubordinate Wife in the Ballad Trade of Early Modern England. *Journal of Popular Culture* 31:1, Summer 1997.
- Underdown, D.E. 1985: The Taming of the Scold: the Enforcement of Patriarchal Authority in Early Modern England. *Order and Disorder in Early Modern England*. Toim. Anthony Fletcher & John Stevenson. Cambridge University Press, Cambridge.
- Valenius, Johanna: "We don't use the word 'Republican' in this house!" Luokan ja sukupuolen politiikkaa amerikkalaisessa tilannekomediassa. *Naurava työläinen, naurettava työläinen. Näkökulmia työväen huumoriin*. Toim. Joni Krekola, Kirsti Salmi-Niklander & Johanna Valenius. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura. Saarijärvi 2000.
- Walker, Garthine: Rereading Rape and Sexual Violence in Early Modern England. *Gender & History* 10:1, April 1998.
- Wiltburg, Joy: *Disorderly Women and Female Power in the Street Literature of Early Modern England and Germany*. University Press of Virginia, Charlottesville 1992.
- Woodbridge, Linda: *Women and the English Renaissance. Literature and the Nature of Womanhood, 1540-1620*. Harvester Press, Brighton 1984.